

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2018

Anna Štolcová

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Oděvní živnosti a textilní průmysl na Jičínsku a Semilsku mezi lety 1900 – 1945

Bakalářská práce

Autor: Anna Štolcová
Studijní program: B 7105 Historické vědy Bc
Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví 7105R071
Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor: Anna Štolcová

Studium: F14BP0189

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Oděvní živnosti a textilní průmysl na Jičínsku a Semilsku mezi lety 1900 1945.**

Název bakalářské práce AJ: Clothing trades and textile industry in Jičín and Semily between 1900 - 1945.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat textilním a oděvním průmyslem na Jičínsku, Hořicku, Sobotecku, Novopacku, Lomnicku, Jilemnicku a Semilsku. Bude zkoumat spolupráci továren na výrobu textilií v mechanických tkalcovnách a přádelnách s místními odběrateli ze společenstev oděvních živností, krejčích a dalších. Doklady odběru díky fondům místních společenstev či reklamám v tisku. Porovnání jejich výroby předválečné, válečné a poválečné. V závěru nástin dopadu na dnešní textilní průmysl v Podkrkonoší.

BAŘINA, Miloslav a kol., Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku, Městské knihy, 2002. BURIANOVÁ, Miroslava, Móda v ulicích protektorátu, Praha 2013. DANIELIS, Jan, Co říkají některé statistiky k problematice vývoje textilní a oděvní výroby v období československé buržoazní republiky, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 2, Ústí nad Orlicí, 1983, s. 27 35. DANIELIS, Jan, Československý textilní a oděvní průmysl 1938 1949, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 109 119. GERŠLOVÁ, Jana, Dějiny moderního podnikání, Praha, 2012. GERŠLOVÁ, Jana, SEKANINA, Milan, Lexikon našich hospodářských dějin, Praha 2003. HLAVÁČKOVÁ, Konstantina, Česká móda 1940 - 1970. Zrcadlo doby, Praha 2000. JAKL, Michal, Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Městské knihy, 2004. KYBALOVA, Ludmila, Doba turnýry a secese, Praha 2006. KYBALOVA, Ludmila, Od "zlatých dvacátých po Diora". Praha 2009. KYBALOVA, Ludmila, LAMAROVÁ, Milena, Oděvní tvorba, Praha 1986. MÁCHALOVÁ, Jana, Móda 20. století, Praha 2003. MIZERA, Josef, KOZÁK, Bohumil, KORBELÁŘ, Pavel, RAČANSKÝ, Stanislav (edd.), Lomnice nad Popelkou, město sucharů a textilu, Brno, 1946. MUSILOVÁ, Dana, Ženy a podnikání (s přihlédnutím k východočeskému regionu), in: Podnikání a podnikatelé v dějinách východních Čech. Sborník příspěvků přednesených na vědecké konferenci konané v Hradci Králové, Hradec Králové, 2002 s. 193-200. NOVOTNÝ, Jiří, Americké bavlnářské úvěry z roku 1919 a Československý bavlnářský průmysl, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1987, s. 53 72. NOVOTNÝ, Jiří - ŠOUŠA, Jiří, České banky a textilní průmysl ve východních Čechách meziválečné doby, in: Podnikání a podnikatelé v dějinách východních Čech. Sborník příspěvků přednesených na vědecké konferenci konané v Hradci Králové, Hradec Králové, 2002 s. 37-49. PREISS, Jaroslav, Český průmysl textilní slovem i obrazem, Praha, 1909. PROCHÁZKA, Jan, Problematice sociálního postavení textilního dělnictva v kapitalistickém československu v letech 1918-1938, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 7, Ústí nad Orlicí, 1987, s. PROCHÁZKA, Jiří, Severočeský textilní průmysl v období mnichovského diktátu, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 97 108. PRŮCHA, V, Hospodářské dějiny československa 19. a 20. století, Praha, 1974. SLÁDEK, Zdeněk, Styky československého textilního průmyslu se SSSR v meziválečném období (1918 1938), in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 73 88. STEINER, Jan, Základní rysy textilní výroby v českých zemích 1918-1938, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 12, Ústí nad Orlicí, 1987, s. 54-112. ŠTEFEK, Karel, Příspěvek k dějinám textilního průmyslu a dělnického hnutí na Semilsku, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 5, Ústí nad Orlicí, 1983, s. 221-224. UCHALOVÁ, Eva, Česká móda 1870 - 1918. Od valčíku po tango, Praha 1997. UCHALOVÁ, Eva, Česká móda 1918 - 1939. Elegance první republiky, Praha 1996. UCHALOVÁ, Eva, Pražské módní salony 1900 1948, Praha 2011. Prameny SOKA Jičín, fond, AM Jičín, kart. 457 inv. č. 1971 živnosti krejčovské 1873 1922 SOKA Jičín, fond, Okresní úřad Jičín SOKA Jičín, fond, Okresní zastupitelstvo Jičín SOKA Jičín, Přílohy ke kronice Jičina, výstavní trhy 1933 SOKA Jičín, Přílohy ke kronice Jičina, vzorky textilií 1925, 1930 SOKA Jičín, fond, Okres jednoty živnostenských společenstev Jičínsku, inv. č. SOKA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Jičín, inv. č. SOKA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Libáň, inv. č. SOKA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Sobotka, inv. č. SOKA Jičín, fond, Společenstvo různých živností Sobotka, inv. č. SOKA Jičín, fond, Společenstvo oděvních živností Pecka, inv. č. SOKA Jičín, fond, Společenstvo oděvních živností Hořice, inv. č. SOKA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Hořice inv. č.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 5.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12.12. 2018

Anotace

Štolcová, Anna, *Oděvní živnosti a textilní průmysl na Jičínsku a Semilsku mezi lety 1900 – 1945*, Hradec Králové. 2018, Bakalářská práce, Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta.

Bakalářská práce je věnována textilní a oděvní výrobě na Jičínsku, Hořicku, Sobotce, Novopacku, a Semilsku. Je mimo jiné věnována dodávkám výrobků textilních továren na Semilsku krejčím sdruženým v živnostenských společnostech na Jičínsku, Hořicku, Sobotce, Novopacku. V závěru práce bude zpracován nástin dopadu na dnešní textilní průmysl v Podkrkonoší.

Klíčová slova: Jičínsko, Semilsko, textilní průmysl, společnosti oděvních živností

Annotation

Štolcová Anna, *Clothing trades and textile industry in Jičín and Semily between 1900 – 1945*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2018. Bachelor Degree Thesis.

Bachelor's thesis explores the reality and influence of the textile and fashion industry of the Jičín region, Hořice region, Sobotka region, Nová Paka region, Semily region. The research circulates around the cooperation of different textile factories that use manual weaving and spinning mills with local business such as tailors or other textile related crafts. It ends with an outline of the possible impact on today's textile industry here.

Key words: Jičín region, Semily region, textile industry

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Vlastimilu Havlíkovi Ph.D., za zpětnou vazbu, čas a velkou trpělivost které mi věnoval během jejího zhotovení.

Také bych ráda poděkovala PhDr. Evě Bílkové, pracovníci SOKA Jičín za její neocenitelnou pomoc a rady.

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Zhodnocení pramenů a literatury.....	13
2.1 Prameny.....	13
2.2 Literatura.....	14
3 Hlavní rysy a stručná historie podnikání na Jičínsku a Semilsku.....	17
3.1 Jičínsko.....	17
3.2 Semilsko.....	18
4 Textilní a oděvní průmysl v českých zemích.....	20
4.1 Situace v Rakousko-Uhersku v letech 1900 – 1914.....	20
4.2 První světová válka a její dopad na textilní a oděvní průmysl.....	22
4.3 První roky textilního a oděvního průmyslu v prvorepublikovém Československu.....	23
4.4 Vzestupy a krize meziválečného textilního a oděvního průmyslu.....	24
4.5 Textilní a oděvní průmysl za protektorátu.....	26
5 Oděvní živnostenská společenstva.....	28
5.1 Vznik živnostenských společenstev.....	28
5.2 Živnostenská společenstva v Jičíně.....	30
5.3 Živnostenská společenstva v Hořicích v Podkrkonoší.....	33
5.4 Živnostenská společenstva v Sobotce.....	39
5.5 Živnostenská společenstva v Libáni.....	42
5.6 Živnostenská společenstva v Pecce.....	45
6 Textilní výroba na Semilsku.....	49
6.1 Semily.....	49

6.2 Benešov u Semil.....	52
6.3 Rybnice u Semil.....	55
6.4 Háje nad Jizerou.....	56
6.5 Bořkov, Slaná, Sutice.....	57
7 Spolupráce oděvních společenstev na Jičínsku a semilských výrobců textilií..	58
Závěr.....	59
Soupis pramenů a literatury.....	61

1 Úvod

Textilní a oděvní výroba byly významnou oblastí obživy obyvatel Jičínska a Semilska. Uplatnilo se v nich mnoho pracovních sil po celém severu a severovýchodu Čech. Od 17. století byla výroba rozšířena „*po celých horách a v podhůří od Děčína až k Náchodu a Králikům*“¹ a dalších podobných oblastech, ve kterých zemědělství neskýtalo dostatek obživy a práce pro obyvatelstvo. Z tohoto pásma se zaměřuji na úsek Jičínska a sousedního Semilska. Město Jičín je v samém centru jičínského regionu a dnešní hranice okresu prochází kolem měst Nová Paka, Miletín, Milovice u Hořic, Vysoké Veselý, Rožďalovice, Dolní Bousov. Městy Lomnice nad Popelkou a Železnice prochází severní okraj regionu sousedící s druhou zvolenou oblastí - Semilskem, které rámuje Turnov, Železný Brod, Tanvald, česko - polská státní hranice nad Harrachovem, dále Špindlerův Mlýn, Vrchlabí a Jilemnice. V druhém regionu, především v pomyslném trojúhelníku Semily – Jilemnice – Lomnice nad Popelkou, byla koncentrace výroby daleko vyšší než v jiných částech obou okresů.

K popularitě textilní výroby přispívala i domácí práce, možnost zaměstnat téměř všechny členy domácnosti a také omezení nutných pochůzek. Díky pílí a desetiletím zkušenostím, které se předávaly z otce na syna, dosáhly místní výrobky té nejvyšší kvality a mnoho z nich bylo vyváženo nejen za naše nejbližší hranice do Polska, Rumunska, Jugoslávie, Švýcarska nebo Belgie, ale také za moře do Švédska a Anglie či až za oceány do USA, Austrálie i Indie.²

---

1 Alois, JILEMNICKÝ, *Podhorští tkalci, listy z hořické kroniky*, Hořice, 1970, s. 12.

2 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 146.

Textilní výroba tak do této oblasti vrostla daleko dříve, než se zde od poloviny 19.století začaly téměř masově stavět mechanické tkalcovny, přádelny, mandlovný, barvírny a další velké továrny. Byly zde ideální podmínky pro pěstování lnu a možnost využít vodní energii pro jeho zpracování. Není tudíž divu, že při výčtu místních cechů a od 60. let 19. století i živnostenských společenstev, o kterých v této práci budu pojednávat blíže, se v každém městě i vesnici objevilo velké množství tkalců, přadláků, barvířů a samozřejmě také krejčích, rukavičkářů, krajkářek a celkově dostatek kvalifikovaných pracovníků textilní i oděvní výroby. Nesmíme ovšem zapomínat ani na výrobce důležitých součástí tkalcovských stavů, člunkaře a paprskáře z Lomnice nad Popelkou nebo Hořic.^{3 4}

Všechny tyto závody a podniky ovlivňovaly život místních lidí po všech stránkách. Organizovaly denní režim, volný čas, společenské zájmy a zvyklosti, právě kolem nich vznikaly zájmové kruhy a skupiny. Podporovaly hospodářský a technický rozvoj oblasti a v neposlední řadě zasahovaly do dění dané oblasti na nejvyšších místech a vůbec celkově do sféry sociální, kulturní a politické.⁵

S výrobou oděvní dlouho drželo krok i punčochářství a obuvnictví. Avšak mechanizace, která tolik pomohla rozvoji výroby textilní, domácí obuvníky specializující se v mnou sledovaných regionech především na výrobu bačkor,

---

3 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 146.

4Z Rožtok u Jilemnice dokonce pocházel i Vladimír Svatý (1919 – 1986) vynálezce hydraulického tkacího stroje

5 Jana, GERŠLOVÁ, *Dějiny moderního podnikání*, Praha, 2012, s. 12.

téměř vytlačila. Tovární výroba obuvi se přitom začala rozvíjet v jiných oblastech Rakousko-Uherska a posléze Československa.⁶

Mnoho z místních textilních továren, které úspěšně přežily první světovou válku, během období republiky prosperovalo a přestály i složitou dobu světové ekonomické krize. Osudnou se pro ně stala většinou až druhá světová válka. Firmy byly nuceny přejít na jiný druh válečné výroby, například na opravu a výrobu motorů německých letadel. Málo z nich se přes veškeré nesnáze udrželo nebo se jim ještě podařilo obnovit činnost, a dojít k poválečné, respektive poúnorové éře, kdy byly znárodněny nebo zrušeny.

Dnes zbylo jen několik domácích podniků, hořická Mileta, Juta se svým turnovským závodem, nebo výroben pracujících pro zahraniční firmy, jako je například Mehler technologies, s.r.o. v Lomnici nad Popelkou.

Téma textilní a oděvní výroby na Jičínsku a Semilsku mezi lety 1900 - 1945 jsem si vybrala především proto, že se o něj již delší čas zajímám a proto, že se výrobě oděvů sama věnuji. Doufám také, že se mi na základě studia pramenů a literatury podaří zjistit jak úzce spolu uvedené regiony spolupracovaly v textilní a oděvní výrobě.

---

6 Miloslav, BAŘINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku, Žehušice*, 2002, s. 69.

2 Zhodnocení pramenů a literatury

2.1 Prameny

K společenstevním institucím v Jičíně, Hořicích a dalších městech je uloženo ve Státním okresním archivu v Jičíně několik druhů písemných pramenů, se kterými se dalo velice příjemně pracovat a poskytly mi mnoho informací o fungování správní ale i každodenní činnosti místních společenstev. Jde o prameny převážně úřední povahy, jako zápisy z valných hromad, které nabízejí stručný přehled činnosti společenstev, většinou od jejich založení v druhé polovině 19. století až do zrušení v roce 1948. Evidenční soupisy členů, smlouvy učedníků a učednic a pod. Je možné zde dohledat i některé účetní materiály, přehledy příspěvků členů nebo celoroční „výkazy“. Výjimkou nejsou ani dochované soupisy majetku a skladových zásob cechů krejčovských a na ně navazujících živnostenských společenstev. U společenstev, které přežily do 40. let 20. století, jsem se setkala se soupisy Němců a Židů. Způsob zpracování agendy společenstev by se dal vyložit i jako jejich názor na toto nařízení. Ze stejných let pochází i přidělové lístky na výdej materiálu, převážně krejčovského. Díky tomu můžeme částečně mapovat i dodavatele, na které se místní krejčí obraceli. Zajímavostí mezi archivními prameny s vazbou k Jičínsku je vzorník pro vypracování služebních oděvů pro železničáře. Jsou zde přesně zpracovány stříhy, rozepsány technické postupy, tabulky velikostí a polohové plány. V přílohách ke kronice města Jičina je také množství reklamních letáků a dokonce několik vzorníků dobových látek na obleky a šaty. U nich však bohužel není přesně určen výrobce.

2.2 Literatura

Ve své Bakalářské práci jsem pracovala s monografiemi a sborníky.

Obsažným zdrojem informací mi byly dvě knihy z edice Historie a současnost podnikání v regionech ČR, konkrétně na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku⁷ a na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku.⁸

Obě knihy jsou rozděleny do několika kapitol psaných regionálními odborníky na danou problematiku. Skýtají tak odborný a přitom ne příliš složitě popsany vhlad do historie místního podnikání a firem, jež zde v minulosti působily nebo v současnosti působí.

První z jmenovaných knih, Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku je psaná jazykem čtenáři blízkým, čte se snadno a v každé větě podává informace, které byly pro mou práci stěžejní. U každé kapitoly je uvedeno jméno autora, informace se neopakují. Ve druhé knize z této série chybí uvedení autorů kapitol a historie podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku v ní není příliš přehledně zpracována. Díky zaměření na region Semilska, pro tuto bakalářskou práci v mnoha ohledech atraktivnější než je region Jičínska, však podává více užitečných informací týkajících se přímo práce a zpracování textilních surovin. Historie tamních podniků je zde bohužel kvůli jejich velkému množství popsána jen zběžně. Publikace je tak spíše typem příručky s názvy firem se a místy jejich působení, hlubší historii závodů zde není možné hledat. Nicméně, obě tyto knihy pro mne a mou práci byly velkým

---

7 Miloslav, BAŘINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku*, Žehušice, 2002.

8 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004.

přínosem především proto, že mi ukazovaly další směry a jasně vytyčovaly cesty kterými jsem se mohla dále vydat.

Čerpala jsem také ze sborníků *Z dějin textilu. Studie a materiály*⁹, s příspěvky k dějinám textilní a oděvní výroby. Byly pro mou práci jednou ze základních studnic informací. Nabízely obsažné články se základním osvětlením dané problematiky. Jedinou nevýhodou některých článků je neaktuálnost vydání sborníku. U jiných, např. u článku Jana Danielise *Co říkají některé statistiky k problematice vývoje textilní a oděvní výroby v období československé buržoazní republiky*.¹⁰, který zhodnocuje primárně statistiky a podobné údaje z let o kterých studie pojednává, není třeba aktualizací, jelikož fakta zůstávají stejná i přes pokročilejší studie stále stejná.

Rovněž jsem pracovala s Lexikonem našich hospodářských dějin.¹¹ Je skvělým interdisciplinárním slovníkem. Abecední řazení pojmů dovoluje snadné vyhledávání i přes chybějící stránkování v rejstříku. Tento svazek jsem použila jako výkladovou pomůcku mnohokrát.

Několik obecných informací je čerpáno z *Dějin Jičína*.¹² Jsou věnovány historii města Jičína od jeho založení téměř po současnost a jsou určeny jak odborníkům, tak široké laické veřejnosti. Díky tomu je celá publikace psaná přístupným, „lehkým“ jazykem. Pracuje s aktuálními informacemi a provádí kvalitní sondu do jednotlivých sektorů městského života a historie. Bohužel o historii místního hospodářství a podniků mluví jen skrovně, většinou ujasňuje spíše jejich

---

9 *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 1- 12 , Ústí nad Orlicí, 1982 - 1987.

10 Jan, DANIELIS, *Co říkají některé statistiky k problematice vývoje textilní a oděvní výroby v období československé buržoazní republiky*, in: *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 2, Ústí nad Orlicí, 1983, s. 27 – 35.

11 Jana, GERŠLOVÁ, Milan, SEKANINA, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003.

12 Jindřich, FRANCEK, *Dějiny Jičína*, Praha 2010.

geografické ukotvení ve městě, v některých obdobích se jim nevěnuje téměř vůbec. Přínos této monografie pro mou práci byl tudíž minimální.

Monografií od spoluautorky Lexikonu našich hospodářských dějin Jany Geršlové jsou Dějiny moderního podnikání.¹³ Kniha otevírá čtenáři oči v otázkách vlivu podnikání na každodenní život nás i našich předků. Pracovala jsem s částmi rozebírajícími historii podnikání v jednotlivých jejích fázích s příklady ze života firem. Jak sama autorka uvádí na první stránce, zaměřuje se především na historiografii podnikání německy mluvícího světa,¹⁴ přesto byla pro mou práci hodnotným přínosem a to v obecné rovině historie podnikání a v rovině přístupu k jeho zpracování.

---

¹³ Jana, GERŠLOVÁ, *Dějiny moderního podnikání*, Praha, 2012.

¹⁴ *tamtéž* s. 7.

3 Hlavní rysy a stručná historie podnikání na Jičínsku a Semilsku

3.1 Jičínsko

Jičínská kotlina je obývaným místem již od pravěku. Díky svému umístění pod horami má kraj dostatek vláhy a celkově dobré podmínky pro život. O zdejšímu hospodářství se dozvídáme, že již od 14. století představovala potravinářská a řemeslná výroba 50 % veškeré výroby. Doháněla je pouze řemesla textilní s téměř 17 %, další výrobní činnosti nepřesáhly 10 %.¹⁵ Nejinak tomu bylo v století 16., kdy tuto oblast dostali do majetku Smiřičtí ze Smiřic. Tento rod byl znám i pro své podnikatelské úspěchy, díky rozvinutí režijního hospodářství a výběru schopných vrchnostenských úředníků. Tento systém s panstvím přebíral i nejznámější majitel zdejšího panství, Albrecht z Valdštejna, a ponechal ve funkcích i právě zmíněné úředníky, např. Jeronýma Bukovského z Neudorfu.¹⁶ Za jeho vlády na Jičínsku, mezi lety 1620 – 1634, fungovala v Jičíně i panská koželuzna a krejčovská velkodílna (80 mistrů a tovaryšů, šili především vojenské uniformy).¹⁷

Bohužel, v městě Jičíně od té doby nevyrostla žádná továrna, nebo jiná velkovýrobní textilní nebo oděvních součástí zásadního významu. Cechovní výroba zde ovšem fungovala až do roku 1868, jak dokládají artikule, knihy mistrů a tovaryšů a podobný archivní materiál zachovaný v Státním okresním archivu Jičín.

---

¹⁵ Jindřich, FRANCEK, *Dějiny Jičína*, Praha 2010, s. 45, 73.

¹⁶ *tamtéž* s. 71, 120-122.

¹⁷ Miloslav, BAŘINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku, Žehušice*, 2002, s. 21.

Koncem 19. století, kdy měl Jičín přes 9 tisíc obyvatel, se k průmyslu a živnostem hlásilo 38,7 %, 40,6 % patřilo zemědělství¹⁸.

3.2 Semilsko

Semilsko se rozkládá v podstatně vyšší nadmořské výšce než oblast Jičínska a jeho členitý terén znemožňuje pěstování obilnin ve velkém. Ze zemědělství se tu dařilo spíše živočišné výrobě.¹⁹ Vhodné podmínky zde ovšem byly pro len, v horské části okresu se pěstoval téměř všude²⁰. To ukázalo jasný směr, kterým se bude místní podnikání ubírat, již středověkým obyvatelům. S plátenictvím a zpracováváním lnu, ale též juty a konopí na vrchní ošacení²¹ šlo ruku v ruce jiné odvětví textilního průmyslu: soukenictví, které zpracovává vlnu. Tento okruh surovin v 18. století ještě rozšířila bavlna,²² která se brzy stala velice žádanou. Rozvoji průmyslu v této oblasti také významně pomohla blízkost německých hranic a obchodníků, kteří si brzy všimli kvality plátna a nejjemnější příze zvané lotové, vhodné například na závoje, zhotovované kolem Jilemnice a Horní Branné.²³ Taktéž oblíbenou byla semilská příze zhotovovaná po nizozemském způsobu. Obchodníci ji odváželi dál za hranice do Holandska, Curychu, Benátek, Janova²⁴. V Holandsku v 17. století zakládá svou činnost firma C&A s podomácku

---

18 Jindřich, FRANCEK, *Dějiny Jičína*, Praha 2010, s. 250 – 252.

19 *Z kraje Cidliny k Horní Jizeře*, Jičín 1941, s. 135.

20 Alois, JILEMNICKÝ, *Podhorští tkalci, listy z hořické kroniky*, Hořice, 1970, s. 11.

21 *Z kraje Cidliny k Horní Jizeře*, Jičín 1941, s. 108.

22 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Žehušice*, 2004, s. 59.

23 *tamtéž* s. 61.

zpracovanými lněnými látkami a časem i konfekcí²⁵. Domnívám se, že je možné, že tento i dnes známý obchodní dům vybudoval svou tradici také na těchto výrobcích. Rozvinutý textilní průmysl a dostatek kapitálu získávaného díky německým obchodníkům dopomohly brzké industrializaci Semilska. Na přelomu 19. a 20 století textilním továrnám často scházeli dělníci. Mezi lety 1905 – 1912 je na Lomnicku a Semilsku evidována úplná zaměstnanost.²⁶

---

24 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Žehušice*, 2004, s. 61.

25 Jana, GERŠLOVÁ, *Dějiny moderního podnikání*, Praha, 2012, s. 90.

26 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Žehušice*, 2004, s. 60.

4 Textilní a oděvní průmysl v českých zemích

4.1 Situace v Rakousko-Uhersku v letech 1900 – 1914

V první dekádě 20. století byl rakousko-uherský textilní průmysl ve vrcholné fázi svého rozvoje. V roce 1903 skončilo období jedné krize a po něm následovalo 10 let plné konjunktury.²⁷ Neefektivita ručního předení, stále větší poptávka po materiálech a uvolnění pracovních možností spustily výstavbu mechanických továren. Největší budování závodů na toto zboží probíhalo od 80. let 19. století a ve velkém pokračovala zhruba 30 let. Stavby továren šly ruku v ruce s elektrifikací a výstavbou železnic. Množství v té době vystavěných podniků dokládá obrazová publikace Jaroslava Preisse z roku 1909, ve které jsou zaznamenány základní údaje o tehdejších českých textilních továrnách. Najdeme zde data jejich založení, jména vlastníků do roku 1908, informace o síle pohonu nebo materiálech, které továrna vyrábí.²⁸ Mnoho z továren vyrábělo bavlněné barchety, kanafasy, ale také oxfordy, satény, nebo zefíry a samozřejmě množství režných pláten.

Původní produkce se zaměřovala na lněné zboží. Oblastní specifikum ve východních Čechách bylo tzv. domkaření. Rolník vlastnil malé políčko přímo za domem a pro svou potřebu produkoval dostatek lnu na další zpracování. Severní a severovýchodní oblast tomuto modelu nevyhovovala a dělníci zde museli dělat více pro výdělek.²⁹ Myslím si, že i to bylo příčinou, proč se zpracování bavlny

---

²⁷ Miloslav, PÁVEK, *Bavlnářský průmysl v Českých zemích do první světové války*, in: *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 7, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 88.

²⁸ Jaroslav, PREISS, *Český průmysl textilní slovem i obrazem*, Praha, 1909.

²⁹ Jan, PROCHÁZKA, *O problematice sociálního postavení textilního dělnictva v kapitalistickém československu v letech 1918-1938*, in: *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 7 Ústí nad Orlicí,

rozvívělo rychleji právě v severovýchodní části. Další vlastní surovinou, kterou nebylo třeba dovážet, byla v této době ještě velice rozšířená vlna. Její produkce byla častá právě na Jičínsku, Hradecku a Mladoboleslavsku.³⁰ Bavlna se dovážela lodní dopravou po Labi do Děčína, především z Ameriky ale také z Egypta.³¹

Nejvýznamnější závod na spřádání bavlněných vláken v této době patřil hořickému Židovi Isidoru Mautnerovi, který svou továrnu přesídlil do Náchoda a časem ji rozšířil tak, že hlavní sídlo mohl přesunout do Vídně.³² Jeho podniky zaměstnávaly přes 75 000 dělníků.

Rakousko-Uhersko se soustředilo především na tuzemský trh. Výsledek rychlého rozvoje textilního průmyslu v Čechách byl takový, že zásoboval veškerou produkci předlitavské části monarchie 75 % bavlněného a 80 % lněného zboží.³³ S lnářstvím se částečně prolíná i jutová výroba. Podle statistiky z roku 1910 pracovalo v textilním průmyslu 42,5 % osob a osob spojených s textílem 16,7 %. Textilnictví bylo, spolu s potravinářstvím, nejrozšířenějším odvětvím průmyslu.³⁴

Minimální export a celkové nastavení rakousko-uherského obchodu s textilním zbožím „vytvořilo průmyslovou strukturu se všemi svými hospodářskými a
1984, s. 58.

30 Miloslav, PÁVEK, *Počátky textilní výroby v Českých zemích do konce 18. století*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 2*, Ústí nad Orlicí, 1983, s. 12.

31 Miloslav, PÁVEK, *Bavlnářský průmysl v Českých zemích do první světové války*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 86.

32 Jiří, PROCHÁZKA, *K vývoji postavení textilního průmyslu v kapitalistického Československa v letech 1918 – 1938 zejména bavlnářského a vlnářského odvětví*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 5*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 95.

33 Zdeněk, SLÁDEK, *Styky československého textilního průmyslu se SSSR v meziválečném období (1918 – 1938)*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 74.

34 Milena, LENDEROVÁ, Vladimír, LESÁK, *Počátky a první etapa hnutí textilního dělnictva na Semilsku*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 12*, Ústí nad Orlicí, 1987, s. 21.

*sociálními důsledky.*³⁵ Tyto nedostatky byly patrné především v prvních letech první republiky.

4.2 První světová válka a její dopad na textilní a oděvní průmysl

Tak jako všem odvětvím, i textilnímu a oděvnímu průmyslu vzala válka většinu dělníků. Například pro roky 1914 – 1918 chybí zápisy z valných hromad i mnohým společenstvům.

Kvůli válečnému hospodářství továrny nedostávaly potřebný materiál. Především dovoz bavlny se téměř zastavil. dovoz juty v tomto období ustal úplně.³⁶ Kvůli nedostatku kvalitních surovin byly textiláci nuceni sáhnout po jiných, méně kvalitních surovinách. Od roku 1917 se po vyčerpání skladových zásob tká z kopřivových vláken, nebo dokonce z papíru.³⁷ Nevhodné materiály zapříčinily nadměrné opotřebení strojů a jejich celkové zanedbání.

---

35 Zdeněk, SOLÍK, *Vývoj struktury a organizace bavlněného průmyslu v letech 1945 – 1980*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1985, s. 49.

36 Miloslav, PÁVEK, *Jutařská výroba do konce 2 světové války*, in: *Lnářský průmysl sv. 2*, Trutnov, 1984, s. 147.

37 Miloslav, PÁVEK, *Bavlnářský průmysl v Českých zemích do první světové války*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 88.

Miloslav, PÁVEK, *Jutařská výroba do konce 2 světové války*, in: *Lnářský průmysl sv. 2*, Trutnov, 1984, s. 161.

4.3 První roky textilního a oděvního průmyslu v prvorepublikovém Československu

Jak již bylo naznačeno v předchozí části, vstup do první kapitoly československých dějin neproběhl bez problémů. Textilní průmysl se potýkal s mnoha nesnázemi, a to více než jiné obory.

Již v roce 1919 se na Pařížské konferenci řešily dodávky veškerých hospodářských surovin včetně bavlny, jelikož Pražská bavlnářská ústředna byla bez zásob.³⁸ Velkou ztrátou pro trh bylo několikaměsíční čekání na výsledky jednání o amerických bavlnářských úvěrech. USA nevěřilo nově vzniklým státům bez zavedených finančních institucí a jednání se zástupci newyorské banky dopadlo špatně.³⁹ Pomohlo ovšem oslovit přímo americké bavlnáře a ti poslali první dodávku se zásobami z amerických přebytků přes Hamburk a dále po Labi.⁴⁰ V této době, přestože prevažovala bavlnářská výroba, je nutné dovážet i jiné suroviny a to len a konopí. Přes prvotní nedůvěru se nejvýznamnějším dodavatelem stalo Rusko a Ukrajina.⁴¹ Odtud se také dovážela vlna. V první polovině 20. let 20. století se import vlny vyrovnává jejímu exportu, na domácím trhu tak zůstávalo pouze minimum vlněného zboží.⁴²

38 Jiří, NOVOTNÝ, *Americké bavlnářské úvěry z roku 1919 a československý bavlnářský průmysl*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 55.

39 Jiří, NOVOTNÝ, *Americké bavlnářské úvěry z roku 1919 a československý bavlnářský průmysl*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1982, s. 58.

40 *tamtéž* s. 58.

41 Zdeněk, SLÁDEK, *Styky československého textilního průmyslu se SSSR v meziválečném období (1918 – 1938)*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1982, s. 74.

42 Jiří, PROCHÁZKA, *K vývoji postavení textilního průmyslu v kapitalistického Československa v letech 1918 – 1938 zejména bavlnářského a vlnářského odvětví*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 5*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 104.

V letech 1920 – 1921 Československo vyváželo ještě do oblasti bývalé Jugoslávie a Rumunska,⁴³ avšak tyto země odebíraly stále méně.

4.4 Vzestupy a krize meziválečného textilního a oděvního průmyslu

Sotva ČSR našla alespoň nějaké vhodné dodavatele a odběratele a podepsala s nimi první dohody,⁴⁴ přišla v roce 1923 krize a odbyt se opět snižoval.⁴⁵ V této době se pracuje pouze 3 dny v týdnu a majitelé závodů vládě hrozí velkým propouštěním.⁴⁶ Stávkové nepokoje získávaly na síle. Během méně prosperujících období to byli právě dělníci, kteří nesli největší dopady. Rozdíly v platech dělníků byly v letech první republiky výrazné. Bylo zde na 34 rozdílných mzdových regionů, o nevyrovnaných platech pro muže a ženy nemluvě.⁴⁷

Naštěstí se situace brzy ustálila a již v polovině 20. let 19. století textilní průmysl opět prosperoval. Avšak ani toto uklidnění již nezabránilo úpadku dříve tak věhlasné textilní výroby. „*Ani konjunkturální období let 1925-1929 nedokázalo v československém bavlnářském průmyslu plně odstranit důsledky ztrát z*

---

43 Zdeněk, SLÁDEK, *Styky československého textilního průmyslu se SSSR v meziválečném období (1918 – 1938)*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 74.*

44 Např.: Dohoda s USA o dodávce bavlny. Smlouva s Ruskem z 5.6. 1922 týkající se dovozu lnu a maximálního vývozu z ČRS.

45 Jiří, PROCHÁZKA, *K vývoji postavení textilního průmyslu v kapitalistického Československa v letech 1918 – 1938 zejména bavlnářského a vlnářského odvětví*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 5, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 104.*

46 *tamtéž* s. 106.

47 Jiří, PROCHÁZKA, *O problematice textilního dělnictva v kapitalistickém Československu v letech 1918 – 1938*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 60.*

*poválečného nákupu americké bavlny. Technický a racionalizačně nedokonale vybavený byl posléze ve víru světové hospodářské krize vystaven při ostré zahraniční konkurenci hlubokým otřesům, které postihly v celé drastické nahotě jak malé tak i velké bavlnářské podniky.“*⁴⁸

Export textilu opět zaujímá významné postavení. Vyváží se do Rakouska, Německa, Velké Británie, Jugoslávie, Maďarska, Rumunska, USA, Egypta ale i do britské Jižní Afriky a malou část do Brazílie a Argentiny.⁴⁹ Například do Německa šlo v roce 1927 27 % exportu. O hotové konfekční zboží a vlněné výrobky ovšem žádný zájem nebyl.⁵⁰

Světová hospodářská krize po roce 1929 dopadla na textilnictví a především na textilní zaměstnance hůře než na jiná odvětví vyrábějící pro spotřební průmysl. Továrny rozčleňují výrobní operace do více jednodušších úkonů, což jim také dovolilo najímat méně školených pracovníků. Například jeden průměrný dělník nyní obsluhuje kolem 4,5 – 7 stavů, což je dvojnásobek oproti době před krizí.⁵¹ Poloviční pokles vidíme nejen v zaměstnanosti, ale také v exportu. Do roku 1936 bylo nuceně uzavřeno 35 závodů.⁵² Textilnictví se tak dostávalo čím dál tím více

---

48 Jiří, NOVOTNÝ, *Americké bavlnářské úvěry z roku 1919 a československý bavlnářský průmysl*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 70.

49 Jiří, PROCHÁZKA, *K vývoji postavení textilního průmyslu v kapitalistického Československa v letech 1918 – 1938 zejména bavlnářského a vlnářského odvětví*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 5*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 111.

50 *tamtéž* s. 118.

51 Jiří, PROCHÁZKA, *O problematice textilního dělnictva v kapitalistickém Československu v letech 1918 – 1938*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 71.

52 Jiří, PROCHÁZKA, *Severočeský textilní průmysl v období mnichovského diktátu*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1983, s. 99.

do pozadí. V druhé polovině 30. let se také celkově snižuje export na Balkán kvůli konkurenci z nacistického Německa.

K roku 1938 se situace začíná vyostřovat především v severovýchodních Čechách. Mnoho zahraničních závodů, které dlouhodobě nakupovaly u českých firem, ukončuje uzavřené smlouvy a zastavuje odběr veškerého zboží. Oproti tomu anglické a kanadské firmy oznamují, že zboží budou odebírat výhradně z firem českých a židovských.⁵³ Po podpisu Mnichovské dohody ztratilo Československo nadpoloviční většinu textilních továren, neboť se nacházely v zabraném pohraničí.

4.5 Textilní a oděvní průmysl za protektorátu

V důsledku odevzdání pohraničí ve prospěch nacistického Německa v okleštěném Československu mnoho textilních továren nezůstalo. Již před válkou byla většina z nich v rukou německých majitelů. J. Novotný hovoří až o 84 %.⁵⁴ Jedna po druhé byly továrny měněny a velice často přetvořeny na jinou výrobu nebo skladiště, především pro zbrojní průmysl. V rámci vyklízení továren byly stroje často demontovány a odvezeny jinam. Výjimkou však nebylo ani jejich jiné využití. Například mechanická tkalcovna v Hrabačově byla přebudována na technickou a fyzikální laboratoř. Velký závod ve Víchové nad Jizerou byl upraven na německou školu a do dělnických domů, které k závodu patřily, byli nastěhováni Němci.⁵⁵

---

53 Jiří, PROCHÁZKA, *Severočeský textilní průmysl v období mnichovského diktátu*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1983, s. 101.

54 Jiří, NOVOTNÝ, *Americké bavlnářské úvěry z roku 1919 a československý bavlnářský průmysl*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 3*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 57.

55 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Žehušice*, 2004, s. 142-145..

Po skončení války probíhaly konfiskace německého majetku, kvůli odsunu odešlo i mnoho dělníků a kvalifikovaných sil. Znárodnování a rušení textilních podniků definitivně ukončilo slavnou éru českého textilnictví.

5 Oděvní živnostenská společenstva

5.1 Vznik živnostenských společenstev

Živnostenská společenstva byla právními pokračovateli cechů, do nichž se sdružovali řemeslníci již od středověku. Cechovní organizace se v průběhu 19. století stávala čím dál více zastaralou, především kvůli všeobecné neucelenosti jejích pravidel a nařízeních, shrnutých v artikulech jednotlivých cechů, různících se podle oboru a regionu ve kterém působily. Cechy se uzavíraly do sebe, a neumožňovaly rozvoj kapitalistického podnikání, které se pro udržení moderní ekonomiky stávalo nezbytným. Lexikon našich hospodářských dějin o nich hovoří doslova jako o brzdě tehdejšího hospodářského rozvoje.⁵⁶ Během 19. století bylo nutno tuto situaci zlepšit a uvolnit zastaralé tereziánské reformy, jež brzdily možnosti podnikání a živností,⁵⁷ a učinit tím krok k vyšší prosperitě Rakousko – Uherska. První úpravy přicházely od počátku 19. stol. Skutečnou vlaštovkou se stal koncesní živnostenský zákon z roku 1835⁵⁸, bohužel neratifikovaný. Zlomovým tak byl až živnostenský řád č. 227 z 20. 12. 1859. Tento rok přinesl více reforem a ústupků, ke kterým přiměl císaře Františka Josefa I. také zahraniční i vnitropolitický vývoj, jenž podkopával stabilitu bachovského absolutistického režimu.⁵⁹ Do platnosti byl živnostenský řád uvedený, stejně jako mnoho dalších reforem, následujícího roku 1860. Díky němu směl, po zaplacení daně, podnikat

---

⁵⁶ Jana, GERŠLOVÁ, Milan, SEKANINA, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003 s. 58.

⁵⁷ Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Jičín (1913) 1920 – 1949 (1951(Inventář))*, Jičín 2015, s. 3.

⁵⁸ TÍŽ s. 3.

⁵⁹ Jindřich, FRANCEK, *Dějiny Jičína*, Praha 2010, s. 236.

prakticky kdokoliv v téměř jakémkoli oboru (výjimky tvořily např. výroba zbraní nebo knih)⁶⁰. Nově vzniklá živnostenská společenstva měla za povinnost starat se o své členy, pečovat o učednické poměry, vyřizovat neshody mezi členy, vzdělávat dorost nábožensky i mravně, také zprostředkovávat práci, vypracovávat kolektivní smlouvy, zřizovat živnostenské školy, pořádat kurzy a výstavy. Mezi více úřednické povinnosti patřilo dávat doporučení a nebo evidovat členy a zaměstnance.⁶¹ Nad těmito institucemi mělo dozor okresní hejtmanství. Začlenění do některého ze společenstev bylo povinné pro všechny živnostníky, při vlastnění vícera různých živnostenských oprávnění bylo nutné působit ve více společenstvech.⁶² Tento řád bylo samozřejmě nutno zdokonalovat. První „potřebná“⁶³ novela pochází z roku 1883, po ní přišly další významné úpravy z let 1885, 1897, 1907. Řešily například pracovní podmínky zaměstnanců, samosprávu nebo rozšíření kompetencí společenstev. K živnostenskému řádu na pomoc přibyl Všeobecný zákoník obchodní z roku 1862, díky němu byla legalizována volná konkurence.⁶⁴ Ustanovoval zpracování živnostenských a obchodních knih nebo řešil rozepře mezi živnostníky a obchodníky. Autor osnovy císařského patentu č. 227 o živnostenském řádu, ministr financí K. L. von Bruck, musel být více než

---

60 Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Jičín (1913) 1920 – 1949 (1951) (Inventář)*, Jičín 2015, s. 3

61 Jana, GERŠLOVÁ, Milan, SEKANINA, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003 s. 450.

62 Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Jičín (1913) 1920 – 1949 (1951)*, Jičín 2015, s. 4

63 Jindřich, FRANCEK, *Dějiny Jičína*, Praha 2010, s. 254.

64 Jana, GERŠLOVÁ, Milan, SEKANINA, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003 s. 450- 451.

schopným vizionářem jak ukázalo bezmála sto let využívání tohoto ustanovení, a to jen s několika úpravami.⁶⁵

5.2 Živnostenská společenstva v Jičíně

Reforma z roku 1859 ve městě neměla okamžitý dopad, z fondů některých jičínských cechů vyplývá, že fungovaly ještě během 60. let 19. století.⁶⁶ K nejstarším společenstvům v regionu patřilo společenstvo obuvníků v Kopidlně, krejčích v Libáni, a obuvníků v Sobotce.⁶⁷ V Jičíně bylo první založeno roku 1870, a to první Společenstvo krejčích, kožešníků, rukavičkářů, soukeníků, postřihačů, pentlařů, prýmkařů, punčochářů, barvířů, tkalců, kloboučníků atd. Až v roce 1920 se osamostatnili krejčí přestože, jak svědčí archivní fondy, zápisy z valných hromad si psali do samostatné knihy již od roku 1913.⁶⁸ Ty začínají informacemi z valné hromady konané 3. března, které se zúčastnilo 63 členů. Již na této všeobecné schůzi se mluvilo o „problému“, který procházel naskrz veškerými zápisy, jak z valných hromad, tak ze schůzí od roku 1913 až do zrušení společenstva roku 1948, a sice o „*Nadbytku učňů jež ubíjejí své mistry*“.⁶⁹ K tomu byla připojena přímluva, aby nebylo drženo více učňů nežli dva. Hned v druhém zápisu ze schůze krejčovského zájmového oboru, z 11. srpna taktéž roku 1913, je jako první bod uveden návrh na utvoření samostatného krejčovského

---

65 Jana, GERŠLOVÁ, Milan, SEKANINA, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003 s. 450-451.

66 Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Jičín (1913) 1920 – 1949 (1951) (Inventář)*, Jičín, 2015 s. 7.

67 *tamtéž* s. 7.

68 Státní okresní archiv v Jičíně, fond, Společenstvo krejčích Jičín, inventární číslo 268, kniha 1.

69 *tamtéž*

společenstva. Ze stejného zápisu zjišťujeme také, že docházelo k aktivní komunikaci mezi okresními společenstvy, nacházíme upomínku k napsání dopisu do Hořic s dotazem, zda jsou schovanky průmyslové školy Vesna po 2 letech učení schopné provozovat živnost krejčovskou.⁷⁰ Další záznamy oboru krejčovského, stále ještě zahrnutého do společenstva různých živností, pokračují až do 3. září roku 1914, po té se na 4 roky téměř odmlčí. Roky první světové války nejsou nijak zdokumentovány, nicméně mnoho jmen především mistrů a členů představenstva se objevuje i po roce 1919, když kniha zápisů pokračuje přesně tam, kde skončila v roce 1914. Jak víme, nově vzniklá Československá republika přejala některé zákony a ustanovení z Rakousko-Uherska a právě živnostenský zákon byl jedním z nich. Vyrovnávání se oděvníků s novou situací se projevovalo snad jen v novém uspořádávání ceníků práce. Protokol z 2. dubna 1918 začínal řešit potřebu nových ceníků. Finanční částky za vykonání práce se zvyšovaly a dále upravovaly až do roku 1920. Z dalších protokolů můžeme vyčíst obyčejné každodenní fungování společenstva, jako jsou volby představenstva a delegátů na různá okresní nebo krajská setkání, členské příspěvky, zřizování kurzů (stříhačských, kalkulačnic) a jejich úspěšnost. Během několika schůzí řešili krejčí téma vojenských dodávek s výsledkem, že by z nich plynulo více škody než užítku, nebo hledali odborného učitele na průmyslovou pokračovací školu v Jičíně. Dále upozorňovali na nutnost poučit „venkovské“ členy o financích a důrazně varovali před nakupováním látek nízké kvality od podomních prodejců. Mezi méně zásadní, ale o to více úsměvné patří bod zabývající se otázkou co dělat s odstřížky látek? Zda je skládat či je smí každý prodávat samostatně. Výbor se nakonec usnesl na prodávání jednotlivém.⁷¹ Jako zapisovatelé společenstva jsou v

---

70 SOKA Jičín, f. Společenstvo krejčích Jičín, inv. č. 268, kn. 1.

71 SOKA Jičín, f. Společenstvo krejčích Jičín, inv. č. 268, kn. 1.

této knize podepsáni V. Vojtíšek, K. Pokorný, J. Tvrdý, J. Havlík, J. Sedláček. Jeden z jmenovaných, Josef Tvrdý, v roce 1909 svedl a zdárně vyhrál boj o místo na vykládání zboží na jičínském hlavním náměstí. Koupil tehdy živnost po Josefu Podhajském včetně tohoto místa. Proti tomu ovšem protestovali starší mistři.⁷² Ti argumentovali především tím, že se vždy řadili za sebou, od radnice ve spodní části náměstí.⁷³

Zapisovatelé dále pokračovali v pravidelném zaznamenávání schůzí a řešili běžnou agendu, stálý přebytek učedníků a učednic, objednávky, jako například „*obec jičínská zadává šití oděvů pro městské strážníky*“ nebo pět obleků pro městské zřízení.⁷⁴

Společenstva neměla přílišnou radost z rozrůstajícího se prodeje konfekčního zboží. Zhotovování oděvů na sklad ničilo malovýrobu, a to přesto, že poptávka po originálních a dobře padnoucích ženských oděvech tu byla stále.⁷⁵ Dne 5. prosince 1935 se předsednictvo shodlo na jednotné obraně proti konfekci. Výbor se usnesl vytvořit reklamní letáky zakázkové práce a na další schůzi 20. prosince, uvolnil k tomuto účelu 500 Kč.

Odras celkové dobové situace, v protektorátu, se v knize projevuje především absencí zápisů, stejně jako za první světové války. Můžeme si přečíst zprávu z 13. března osudového roku 1939 a další až z července téhož roku. Její první bod zní:

„vyřízen katalog árijské příslušnosti, nové zvolení členů výboru společenstva na

---

72 Hana, FAJSTAUEROVÁ, *Hospodářský život a rozvoj průmyslu a živnosti na Jičínsku od druhé poloviny 19. Století do roku 1948*, in: Východočeský sborník historický 11, 2002, s. 148.

73 Miloslav, BAŘINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku, Žehušice*, 2002, s. 55.

74 SOkA Jičín, f. Společenstvo krejčích Jičín, inv. č. 268, kn. 1.

75 Jiří, BENDA, *Oděvní průmysl v českých zemích I.*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7, supplementum 2, Ústí nad Orlicí*, 1984, s. 7, 65.

žádost okresního úřadu“.⁷⁶ Další změna nastala u smluv mezi učni a mistry, které se nyní psaly česky i německy. Záznam z 13. listopadu 1942 nejvýrazněji dokumentuje společenskou situaci, a to ve spojení s oděvní výrobou. Je to přípis o opravě součástí starého šatstva ze sbírky (zda se jednalo o sbírku dobročinnou, všeobecnou či společenstevní apod. není v zápisu uvedeno). Dne 17. listopadu se mají krejčí z Jičína a jeho nejbližšího okolí dostavit do školy k odebrání oděvů ze sbírky a opravit je materiálem, který bude každému přidělen. „*Opravě této jest nutno dáti přednost před civilními zakázkami*“. Podle provedeného propočtu připadlo pro dílnu na každého dělníka 12 kusů a učně 6 kusů starého oděvu na správu (buď kabátů nebo kalhot). Ceny za správy jednotlivých kusů bylo možné zjistit na požádání ve výdejně oděvů.⁷⁷ Ve stejném roce byla okresní společenstva nově rozdělována dle odborností a slučována podle počtu členů. Například sedláři a čalouníci z oděvního společenstva z Hořic se seskupili v nově utvořeném spolku v Jičíně. Společenstva jako taková se snažila fungovat zcela obvyklým způsobem, a to až do své likvidace v roce 1948.⁷⁸

5.3 Živnostenská společenstva v Hořicích v Podkrkonoší

Hořice bývaly velkým plátenickým a faktorským centrem a také první zastávkou krkonošských výrobků před Prahou a Vídní.⁷⁹ Živnostenská společenstva zde nebyla odlišná od jičínských, některá společenstva se podle nových nařízení z 50

---

⁷⁶ SOkA Jičín, f. Společenstvo krejčích Jičín, inv. č. 268, kn. 2.

⁷⁷ *tamtéž*

⁷⁸ Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, Společenstvo krejčích Jičín (1913) 1920 – 1949 (1951) (Inventář), Jičín, 2015 s. 9.

⁷⁹ Miloslav, BARŇINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku, Žehušice*, 2002, s. 120.

let 19. století utvořila okamžitě, a jiná, mezi nimi i tkalců,⁸⁰ se s novými pořádky v roce 1860 nechtěla ztotožnit. Oproti tomu krejčí se v Hořicích i sousedních vesnicích, například v Mlázovicích nebo Miletíně, seskupovali ihned. Na rozdíl od Jičína, v Hořicích a jejich nejbližším okolí stálo hned několik podniků pro zpracování bavlněných látek: továrna Bedřicha Hirsche byla postavena již v roce 1858.⁸¹ V roce 1900 byla založena Hořická mechanická tkalcovna, šlichtovna⁸² a úpravna Tuček a Bartoň.⁸³ Tkaly se tam například molina, kartouny, prostěradla, barchety, damašky, látky na šněrovačky a těžké látky na voskované plátno. Právě díky těmto továrnám se v Hořicích na přelomu 19. a 20. století zvýšil počet obyvatel o jednu třetinu.⁸⁴ V obcích Mlázovice a Miletín stály dvě tkalcovny. Je pravděpodobné, že právě tyto závody měly vliv na rychlost formování tamních společenstev. Společenstvo oděvních živností v Hořicích se stalo jedním z největších v kraji, počet jeho členů byl 126, oproti tomu jičínské společenstvo, sdružující pouze krejčí, čítalo více než 60 členů.⁸⁵ Hořické společenstvo oděvních živností zahrnovalo jak výrobce tradičně spjaté s oděvnictvím: obuvníky, svrškaře, krejčí, švadleny, vyšívačky, modistky, kloboučníky, kožešníky, sedláře, čalouníky, provazníky, pletařky, pradleny, barvíře, tak i výrobce, které bychom ve spojení s

---

80 Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Hořice (1838) 1860 – 1949 (1952) (Inventář)*, Jičín, 2016, s.7.

81 Miloslav, BAŘINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku*, Žehušice, 2002, s 121.

82 Šlichtovna – úpravna, kde se příze namáčí před zpracováním na tkacím stroji ve speciální směsi (šlichtě).

83 Alois, JILEMNICKÝ, *Podhorští tkalci, listy z hořické kroniky*, Hořice, 1970, s. 37.

84 Miloslav, BAŘINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku*, Žehušice, 2002, s 111.

85 SOKA Jičín, f. Společenstvo krejčích Jičín, inv. č. 268, kn. 1, 2.

oděvním odvětvím pravděpodobně neočekávali, a to knihaře, kartonáře a výrobce chemických lepidel. Prvním předsedou společenstva se roku 1883 stal právě knihař Jan Villenbach. Ten nechal na náklad společenstva vytisknout stanovy dostupné všem členům. V zápisu z 26. 1. 1911 je uvedeno, že každý člen společenstva dostane po jednom výtisku a nově přijatí členové zaplatí za ně 70 h.⁸⁶

Ze stanov vyplývá, že společenstvo hodlalo „založiti záložnu k podporování nemocných schudlých i příslušníků spolkových“⁸⁷ a rozhodlo se ve všech směrech podporovat své členy, ať už vyučené mistry nebo osoby v učení, a to vysokou měrou. Vidíme to například v rozpočtech schvalovaných na valných hromadách. Zprávy hovoří o darech pilným žákům, také zchudlým členům nebo jejich pozůstalým, společenstvo pravidelně přispívalo průmyslové škole pokračovací. Také podporovalo časopis Český řemeslník. Během první světové války se hořické společenstvo snažilo zprostit některé členy vojenské služby, aby se mohli ujmout učňů, kteří zůstali bez mistra.⁸⁸ Tohoto osvobození bohužel nedosáhlo. V roce 1917 zástupci jednali o zřízení nové budovy pro pokračovací školu. Zápisů z válečných let je, jako i v jiných městech, minimum. Tyto ovšem dokumentují snahu členů o určitou stabilizaci společenstva, díky tomu bylo v roce 1918 na předválečné roky snadné plynule navázat a fungovat stejně jako před válkou.

Záznamy z počátku 20. let ustanovují konání učňovských a tovaryšských zkoušek čtyřikrát do roka a nově, aby na zkoušených byla vyžadována taktéž schopnost zhotovit i nákres a kalkulaci výrobku.⁸⁹ Místní obuvníci se potýkali s konkurencí

---

86 SOkA Jičín, f. Společenstvo oděvních živností Hořice, inv. č. 785, kn. 2.

87 SOkA Jičín, f. Společenstvo krejčích Jičín, inv. č. 268, kart. 1.

88 Zdeněk, VYSKOČIL, *Společenstvo oděvních živností Hořice 1884 – 1942 (Inventář)*, Jičín, 2016, s.11.

89 SOkA Jičín, f. Společenstvo oděvních živností Hořice, inv. č. 785, kn. 2.

velkých závodů. V záznamu z 8. dubna 1918 si jeden z obuvníků stěžoval na učitele Pávka, který posílá zákazníky do Prahy, kde jsou levněji obslouženi.⁹⁰ V zápisech o šest let později čteme o objednavce na 100 kusů letáků, nadepsaných: „lékařský posudek o tovární obuvi“, určený pravděpodobně na podporu prodeje obuvi místních výrobců. Situace živnostníků pracujících s obuví se stále zhoršovala. V zápisu z 22. září 1916 je uvedeno „*společenstvo podalo žádost za své členy o odpis daně vzhledem k neutěšené situaci v níž se řemeslo nyní nachází*“.⁹¹ Tento odpis nebyl schválen hromadně pro celé společenstvo, nicméně zde byla možnost podat jej samostatně. Ve 30. letech 20. století již otevřeně kritizovali konkurenční firmu Baťa.⁹² Během valné hromady ze dne 31.1. 1934 uvedl p. Hanzl referát o Podkrkonošské výstavě českého odboje, práce a svérázu v Hořicích v Podkrkonoší, která měla být uskutečněna v srpnu 1934. Apeloval v něm na co nejvyšší účast a připomínal „*Že to bude výstava, která přinese prospěch a snad i zlomí krizi, nejen v městě našem ale i jednotlivcům*“.⁹³ I přes veškeré neúspěchy společenstvo nadále pořádalo kurzy pro obuvníky (např. kurz lepičský). Ale také organizovalo školení pro dámské krejčí (1924), kurz uměleckého scelování látek, konaný 31.1. - 2.2. 1928 v prostorách průmyslové pokračovací školy v Hořicích. Na speciální kurzy jezdili členové společenstva i do jiných měst. Kurzy jsou většinou doloženy prostřednictvím záznamů o vyplacení cestovních výloh příslušným členům.

---

90 SOkA Jičín, f. Společenstvo oděvních živností Hořice, inv. č. 785, kn. 2.

91 *tamtéž*

92 Zdeněk, VYSKOČIL, *Společenstvo oděvních živností Hořice 1884 – 1942 (Inventář)*, Jičín, 2016, s.12.

93 SOkA Jičín, f. Společenstvo oděvních živností Hořice, inv. č. 785, kn. 2.

K roku 1935 je k dispozici evidence členů společenstva. Jejichž počet činil 118. „Krejčí a krejčových 50(53), obuvníků 32, švadleny prádla 8, modistky 4, pletačky 2, vyšivačky 1, kloboučníci 2, prádelny a mandlovný 4, sedláři-čalouníci 3, tkalci 2, kartonážník 1, knihaři 4, barvíř 1 provazníci 2. Ze členů společenstva nezemřel toho roku nikdo.“⁹⁴ V tomtéž zápisu jsou chváleny vyučené dívky, rok od roku dělají vkusněji a kvalitněji, což společenstvu v konkurenci konfekce pomáhá. Ani tato zpráva ovšem nepomůže odvrátit společenstvo od zániku. Jako ručení na krejčovské vojenské dodávky pro rok 1938, má společenstvo v živnostenské záložně uložen vklad 4000 Kč. V roce 1939 jednatel společenstva žádá o zvýšení příjmů za tytéž dodávky, protože dosavadní obnos není dostatečný. V roce 1940 vystupuje ze společenstva poslední hořický tkadlec Antonín Pitterman. Jakoby zvěstoval jeho zánik o rok později. Následně se zprávy a nařízení z okresního úřadu objevovaly jedna za druhou: Okresní úřad sděluje, aby krejčí utvořili samostatné odborné společenstvo krejčovské a totéž obuvníci. „ 30. července 1941 Zemská jednota smíšených společenstev zasílá pozvání na valnou hromadu, která se neobešla vzhledem k brzkému rozpuštění našeho společenstva“.⁹⁵ „Okresní úřad – v Hořicích nařizuje vyloučení všech krejčů okresu Hořického z našeho společenstva a nařizuje utvořit společenstvo odborné. Výnosem Zemského úřadu v Praze číslo jednací 1378/4 sděluje, že vylučuje z našeho společenstva sedláře a čalouníky a přičleňuje k odbornému společenstvu v Jičíně“.⁹⁶

Nově vzniklé společenstvo krejčích čekalo na schválení stanov do roku 1943. Další rok eviduje spolek 89 členů z toho 25 dámských krejčových, 1 dámského

---

94 SOkA Jičín, f. Společenstvo oděvních živností Hořice, inv. č. 785, kn. 2.

95 *tamtéž*

96 SOkA Jičín, f. Společenstvo oděvních živností Hořice, inv. č. 785, kn. 2.

krejčího, 63 pánských a smíšených krejčích.⁹⁷ Většina z nich se specializovala (stejně jako v Jičíně) na opravy starého šatstva. V archivních materiálech ke společenstvu můžeme najít i soupisy přidělu materiálu, jako lněných, bavlněných nebo hedvábných nití a především žádanky o materiál z let 1943 – 1949. Častým dodavatelem krejčovských příprav⁹⁸ je místní firma Richter a spol. Hořice, firma Moravec a syn, Mechanická tkalcovna Úpice (na jiných žádankách uváděna jako Eduard Moravetz tkalcovna a úpravna lněného a bavlněného zboží akciová společnost v Úpici), objevují se zde i krejčovské přípravy od E. Ryby z Jičina nebo od J. Eisenbrucka z Červeného Kostelce. Výjimku netvoří ani továrny vzdálené a to brněnská firma „Eska“ nebo Karel Derk, krejčovské přípravy Prostějov.⁹⁹

Osamostatněné společenstvo krejčích Hořice podporovalo v polovině 40. let 20. století i charitativní organizace a to Klárův ústav slepců v Praze a Vzájemně dobročinný živnostenský a obchodní spolek HUMANITA, který umožňoval pobyt chudých dětí z živnostenských rodin a zestárlých živnostníků a obchodníků v ozdravovně Běstvína.¹⁰⁰ Bohužel není zřejmé, zda mělo společenstvo ke Klárově ústavu či spolku HUMANITA bližší vazbu či z jakého důvodu si je vybralo.

Zpráva o činnosti z roku 1945 obsahuje i informaci o tom, že ubylo společenstvu 10 členů, 3 z nich se odhlásili a 7 členů bylo přemístěno do pohraničí. Koncem

---

97 Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Hořice (1838) 1860 – 1949 (1952)(Inventář)*, Jičín 2016, s. 11.

98 Krejčovské přípravy – do dnes tento výraz označuje krejčovské pomůcky jako metr, křidu, stříhový papír, páráček ale i drobnou přípravu jako nitě, zdrhovadla, spínátka háčky a očka a další. V některých dodacích listech (i pro jiná společenstva) jsou ovšem nitě, výztužná plátna a podobné dodávána zvlášť.

99 SOkA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Hořice inv. č. 2351, kart. 2.

100 SOkA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Hořice inv. č. 2351, kart. 1.

vedeného roku mělo společenstvo 80 členů. Dva žadatelé byli dokonce odmítnuti s doporučením, ať se uchází o místo v zahraničí neboť v Hořicích jsou ještě 3 obchody s hotovým zbožím. Ve zmíněném roce bylo vyučeno 18 dívek a 1 chlapec. Zpráva taktéž oznamuje ukončení odborného vzdělávání pro nezámerné členy, neboť většina z nich byla poslána na práce do říše.¹⁰¹ Pisatel záznamu si také stěžuje na přehlížení samostatných krejčích. V řízeném hospodářství byli znevýhodňováni a oproti oděvním továrnám se jim nedostávalo příprav ani látek. O 4 roky později došlo k likvidaci společenstva.

5.4 Živnostenská společenstva v Sobotce

V Sobotce se již v roce 1870 nacházelo 8 společenstev. Je tedy zřejmé, že zde přechod na nový způsob organizace podnikání proběhl bez problémů.¹⁰² Prosperujícím bylo v této době zřejmě i soukenictví neboť mělo samostatné společenstvo a vlastní barvírnu dostupnou, za určitou taxu, všem jeho členům. Se zbouráním barevny v roce 1882 přicházely neúspěchy. Počty společenstev klesaly. Ta se nakonec rozhodla sloučit do jednoho: krejčích, kožešníků, koželuhů a připojených řemesel (tkalci, kloboučníci, provazníci, řemenáři, čalouníci, vlásenkáři, sedláři, barvíři, zahradníci).¹⁰³

Tento úpadek společenstev se stal propastným s nástupem první světové války. V kritické době, po ukončení války, měla Sobotka štěstí, neboť její průmysl významně podpořil místní rodák Jindřich Gustav Maštálka. Ten byl od 90. let 19.

¹⁰¹ *SOKA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Hořice inv. č. 2351, kart. 1.*

¹⁰² Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Sobotka 1861 – 1946* (Inventář), Jičín, 2015 s. 7.

¹⁰³ Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Sobotka 1861 – 1946* (Inventář), Jičín, 2015 s. 8.

století členem říšské rady. Krom jiného také podporoval železniční rozvoj, především ve svém rodném kraji, a místnímu oděvnímu společenstvu obstaral zakázku na zhotovení uniforem a stejnokrojů pro železniční zřízence, pro poštovní úředníky a během let dostali místní krejčí i zakázku na zhotovení uniforem vojenských.¹⁰⁴ Z této zakázky zůstala zachovaná podrobná „vzorkovna“¹⁰⁵ pro železničářské a vojenské uniformy. Je v ní detailně zpracováno šití pláště „dle vyobrazení na přední straně zhotoven z vlněné látky barvy khaki“¹⁰⁶, déle blůz, kalhot a taktéž čepic. Čs. oděvní skladiště č. 1 v Brně zaslalo tak podrobné plány, že dokonce nařizují „Nejvyšší přípustné nastavky jednotlivých dílů“.¹⁰⁷ Vzhledem k vysokým počtům, v jakých mezi lety 1921 – 1932 ministerstvo obchodu tyto stejnokroje objednávalo, lze jejich výrobu označovat jako výrobu konfekční. Právě uniformy obecně stály u vzniku konfekce.¹⁰⁸ Potřeba jednotnosti tento způsob výroby vyžadovala. Objednávka pro železniční zřízence ze 17. února 1921 zadává společenstvu ke konfekčnímu zhotovení: 540 blůz II s cenou 16 Kčs a 220 kalhot II Za 10 Kčs. Dodací lhůtu určuje na 6 týdnů pod pokutou 1 % mzdy za každý den prodlení. Objednávka dodává, že v těchto cenách je zahrnuta mzda, střih, malá příprava, pojistné, režie, obalné. Malou přípravu a nitě má společenstvu dodat ředitelství státních drah v Hradci Králové.¹⁰⁹

---

104 Lucie, MORÁVKOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Sobotka 1861 – 1946* (Inventář), Jičín, 2015 s. 8.

105 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Sobotka 1861 – 1946*, inv. č. 1207, kart. 1.

106 *tamtéž*

107 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Sobotka*, inv. č. 1207, kart. 1.

108 Jiří, BENDA, *Oděvní průmysl v českých zemích I.*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7*, Supplementum 2, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 7, 41.

109 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Sobotka*, inv. č. 1207, kart. 1.

V listopadu roku 1922 byly předpisy o zhotovení služebního oděvu pro zřízení upraveny a Sobotka tak získává další velkou objednávku: „*Soukenných blůz podúřednických a zřízeneckých celkem 2040 ks., pláštěů 1500 ks., kalhot 3000ks., plátěné kalhoty a blůzy, také blůzy grádlové a 36 ks. sak a vest pro kancelářské zřízene.*“¹¹⁰

Další podobné objednávky přichází až do roku 1932, a to nejen pro železniční zřízene, ale také pro poštovní úředníky a dokonce pro armádu. Od ministerstva pošt a telegrafů dostávají v březnu 1923 žádost o zaslání nabídky k ušití 18 000 letních a zimních stejnokrojů. Z dalších zpráv vyplývá, že část této zakázky byla tamnímu společenstvu udělena. Spokojenost pražského ředitelství pošt ovšem nebyla úplná neboť v roce 1926 přišlo společenstvu upozornění „*Při prohlídce vzorkových stejnokrojů zjistili jsme v některých případech, že krejčí stříhají na zimní stejnokroje těsně od okraje balíků, takže nevystříhaný, chlupatý kraj sukna přijde do kabátů pod límec, na rukávy, ba někdy i do facony u kalhot pod límec, na záložky atd. Vzhledem k dostatečnému přidělu sukna žádáme, aby nepotřebné konce balíků byly bezpodmínečně odstříhovány.*“¹¹¹ Ani vojenské dodávky z konce 20. let neodpovídaly svou kvalitou požadavkům konfekcionářů. Ti je označili za podřadné a snížili velikost objednávek.

Ve 20. letech minulého století se místní společenstvo snažilo zavést pěstování bource morušového.¹¹²

---

110 SOKA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Sobotka, inv. č. 1207, kart. 1.

111 *tamtéž*

112 Miloslav, BAŘINA, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku, Žehušice*, 2002, s 69.

Stejně jako v jiných menších městech, i zde okupace zabránila společenstvu v dalším rozvoji. V roce 1940 přešli krejčí soboteckého společenstva k odbornému společenstvu v Nové Pace. S ním bylo o rok později sloučeno celé společenstvo.

5.5 Živnostenská společenstva v Libáňi

Heslo „jíst a oblékat se musí“ Libáň potvrzuje více než jiná obec tím, že tam v 60. letech 19. století vznikla pouze dvě společenstva a to právě potravní krejčích. Do libáňského obvodu patřilo několik vesnic: Staré Hrady, Sedliště, Údrnice, Únětice, Bystřice, Keteň, Ujkovice, Údrnická Lhota, Křešnice, Ledce, Prodašice, Prinice, Hřmenín, Zliv a Seletice. Tato oblast se během let jeho působení pětkrát změnila stejně jako název společenstva krejčích.¹¹³

Zapisovatelem a předsedou společenstva byl kolem roku 1900 Josef Egert. Malé společenstvo se snažilo svou agendu vést řádně. Protokoly stručně shrnují obsah valných hromad konaných jedenkrát za rok. Zpráva z 2. března 1902 má pouze 5 bodů. Krom přijetí protokolu z předchozího roku obsahuje také informace o příjmech společenstva, které činily 15 K a 22 h a výdaje 3 K a 90 h. Jako „volný návrh“ je uvedeno pouze jediné, a to upozornění na nepřihlášené učednice. Ze záznamů z let 1900 – 1903, kdy byl starostou p. Egert, jsem nabyla dojmu o určitém nezájmu členů o chod společenstva. Zápisy formálně informují o místě a času uskutečněné schůze, případně o počtu členů, kteří se dostavili. Výjimečně je součástí zápisu řádek o příjmech a vydáních společenstva. Nepodávají zprávu o žádných dalších aktivitách. Ani formální úprava zápisu, od předsedy a zapisovatele v jedné osobě, taktéž nepodává dobrý obrázek. „*Jelikož se*

---

113 Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Libáň (1841) 1861 -1946 (Inventář)*, 2016, s. 7.

*kmimořádné valné hromadě na den 20. června 1902 svolané nikdo nedostavil tak se odbyvala jednat se mělo skrze pohřební vůz „*¹¹⁴

Počet členů se pohyboval kolem 20 osob, na schůze se pravidelně dostavovalo kolem 16 členů.¹¹⁵ Od roku 1903 do roku 1920 byl starostou spolku František Kříž. S ohledem na úroveň jeho zápisů a dlouhou dobu, po kterou si držel funkci, soudím, že byl dobrým starostou. Již v záznamu z února 1904 chválí členy společenstva za vyřízení dopisů a úředních listin, hromadnou návštěvu průmyslové výstavy v Hořicích a za pravidelnou účast na církevních slavnostech. Přes to, že jsou protokoly jinak více či méně monotónní, s chválením nepřestává ani v dalších letech. Příjem společenstva v roce 1913 se také mnohonásobně zvyšuje oproti roku 1902. Za přípovědné, výučné, tovaryšské zkoušky činil, včetně poplatku pro nové členy, celkem 134 K. Členové tohoto malého společenstva spolu nejspíše vycházeli bez vážnějších konfliktů „*Volné návrhy byly činěny přátelským způsobem a nebylo ničeho co by bylo nutno zaznamenati*“¹¹⁶.

První světovou válku se společenstvo snažilo využít k získání zakázek. Dne 14. prosince 1914 se konala schůze představenstva, na níž bylo usneseno, že se společenstvo bude ucházet o práci pro Obchodní a živnostenskou komoru v Liberci v záležitosti vojenských dodávek, které tato komora nabízela. Na tento zápis navazuje zpráva z roku 1916 (blíže nedatovaná), „*aby uspořádána byla práce dodávková pro obchodní komoru Libereckou*“.¹¹⁷ Po přepočtu a rozdělení mezi pracující členy společenstva bylo zjištěno, že společenstvo nemělo žádná

---

114 SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kn. 1.

115 Radka, JANKŮ, *Společenstvo krejčích Libáň(1841) 1861 -1946 (Inventář)*, 2016, s. 7.

116 SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kn. 1.

117 SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kn. 1.

vydání ani zisk, přesto byl, dle zápisu, výdělek přiměřený. Celá akce týkající se vojenských dodávek byla tímto ukončena.¹¹⁸

Po tomto následuje krátký zápis o dva roky později a následně až z roku 1920. Z něj vyplývá, že společenstvo se již vrátilo ke „starým pořádkům“, i když ne tak přátelským, jako ukazovaly předválečné zápisy. V dubnu roku 1920 byl urovnán spor mezi slečnou Lachmanovou a její učednicí Annou Radovou, která svým odchodem před ukončením doby určené k vyučení způsobila slečně Lachmanové finanční ztrátu. V červnu dokonce společenstvo ustanovuje čtyřčlenný smírčí soud. O podobném konání se výše zmíněná společenstva nezmiňovala. Stejně tak se pouze ze zápisů ze schůzí libáňského společenstva dozvídáme podrobnosti o jeho praporu a praporečnickovi.¹¹⁹ Prapor, oltář a lucerny společenstva byly v roce 1942 předány tamějšímu městskému muzeu.¹²⁰

Libáňští krejčí se ke konci 30. let 20. století nechali pojistit u dvou různých institucí proti požáru a proti krádežím a loupežím.¹²¹ Nemůžeme se divit, že společenstvo chtělo mít pojištěn svůj majetek. Společně si totiž objednali i několik šicích strojů.

Společenstvo také hromadně odebíralo časopisy Pražská móda, Krejčovské listy. V roce 1939 vyplňovali krejčí dotazníky o skutečné spotřebě látek a příprav. Dotazník byl věnován spotřebě plátna, žíněny,¹²² kanafasu, saténu, kabátové podšívky (mongolu), kalhotových kapes, chránítek, vaty a rukávových a vestových podšívek. Týkal se také ozdobných látek pro švadleny, jako tylu,

---

118 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kn. 1.

119 *tamtéž*

120 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kn. 3.

121 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kart. 1.

122 Výztuž používaná na zpevnění některých částí oděvu jako jsou límce, klopy nebo manžety.

sametu, piké,¹²³ kraječek, pasovek, port apod. Dotazník nezapomínal ani na drobnou přípravu, jako na strojové nitě, bavlněné stehovky, dírkové hedvábí a mnoho dalšího. Vyhodnocení dotazníků posloužilo k odhadu dalších nákupů materiálu pro společenstvo.

Do vojenských zakázek se společenstvo pustilo i za druhé světové války, pracovalo především na zakázce konfekčních kalhot pro pěší. V roce 1944 byli místní krejčí požádáni o opravy vojenského oblečení, uniforem, prádla, bot a další výstroje pro několik vojenských služeben.¹²⁴

Počet společenstva se průběžně držel kolem 20 – 27 osob. Oproti jiným, výše uvedeným společenstvím se v zápisech společenstva libáňských krejčí od roku 1902 do druhé světové války stále opakuje několik jmen členů. Jsou to František Kříž, Josef Kříž, Josef Kolbaba, Čeněk a František Havel, František Křížek, po čase Josef Křížek, František Havlík, Matěj Klaban, posléze Václav Klaban, František a Josef Nájemník. Ve 40. letech 20. století byli k tomuto společenstvu přiřčeni oděváři z Kopidlna, ale také z Dětenic a Rožďalovic.¹²⁵ Zrušení libáňského společenstva probíhalo v letech 1941 – 1943.

5.6 Živnostenská společenstva v Pece

Pecka byla středem obvodu několika dalších vesnic a to Lhoty, Staňkova, Vidonic, Borovnice, Borovničky, Vidochova, Dolní Kalné, Čisté, Slemena a Ždírnice.¹²⁶

Ještě před živnostenskou reformou zde působilo 5 cechů, po ní se zde byla

---

¹²³ Piké je bavlněná vzorovaná textilie podobná např. damašku.

¹²⁴SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kart. 1.

¹²⁵SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256, kn. 1-3.

¹²⁶ Zdeněk, VYSKOČIL, Alena, JURIGOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo oděvních živností Pecka (1851) 1862 – 1942 (Inventář)*, 2016, s. 4.

utvořena pouze 3 společenstva: potravní, oděvní a rozličná. Na rozdíl od výše pojednaných společenstev, ve společenstvu oděvních živností v Pecce najdeme krom krejčích, obuvníků, koželuhů, sedlářů, kožešníků, čepičářů, kloboučníků, barvířů, tkalců a provazníků také obchodníky se střížným zbožím, kůžemi a oděvními látkami. V jiných městech obchodníci s těmito materiály nespádají do společenstva oděvních živností.

Novela z roku 1907 upravovala zákon živnostenský ve věci z odbornění společenstev. V malém obvodu Pecka se společenstva nechtěla rozdrobit, a tak zřídila pouze své odborné sekce. Samostatná sekce krejčích vznikla roku 1912.

I přesto, že se členové společenstev začali více zajímat o politiku ta během 20. let ovlivnila každodenní život včetně společenstevního soužití, udržovali stále cechovní tradice. Především stavění oltáře a nošení cechovních rekvizit během pohřbu některého z členů.¹²⁷

Přes nevelkou členskou základnu peckovského společenstva zde vládla přátelská atmosféra. Tak, jako v libáňském společenstvu. Třetí kniha zápisů, z valných hromad 1934 – 1940, začíná jednáním z 11. března 1934, o neoprávněném vyzvednutí peněz společenstva ze živnostenské záložny. V květnu předchozího roku se společenstvo usneslo na nutnosti utřídění své finanční agendy a zvolilo si jako pokladníka p. Urbana. Vyzvalo pány J. Horynu a J. Sehnala, aby předali vkladní knížku s obnosem za tovaryšské zkoušky. Tito tak bohužel neučinili.

"Roku 1933 dne 21. květ ve valné hromadě delegování p. J. Zlatník a p. J. Urban, by obnos tento vyzvedli dle nařízení P.T. okresního úřadu od výše jmenovaných, aby povinné dluhující položky byly zaplacený pokračovací škole, Zemské a Okresní jednotě, i jiná nutná vydání uvést do pořádku"..."Přípis tento který předložili delegování pánům J. Horynovi a J. Sehnalovi byl jim zpět hozen pod

---

127 TÍŽ, s. 6.

nohy, že prý umístili obnos na půjčku práce, k čemuž oprávnění nebyli, o tom rozhoduje výbor a valná hromada dle stanov".¹²⁸ Na žádost spolku k řešení tohoto problému přistoupilo četnictvo. Jelikož se jednalo o částku 1500,-Kč předalo společenstvo záležitost okresnímu soudu.

Dalším příkladem určité útočnosti ve vystupování tohoto společenstva a to ze září 1934 bylo horlivé úsilí o zahájení protiakce proti všem správkárnám šatstva, které mohli provozovat i vetešníci a podomní obchodníci.¹²⁹ Akce byla i proti třem filiálkám firmy Baťa (záznam bohužel nspecifikuje jejich umístění ani další informace). V zápisu doslova stojí „Není snad odboru v našem společenstvu který nebyl by postižen a tím poškozen bude i stát.“¹³⁰

Ústupky nečinilo společenstvo ani vůči vlastním členům, tím méně vůči učedníkům. Anně Tejbalové byla vrácena žádost o ukrácení doby učební o jeden rok a přípuštění ke zkoušce tovaryšské proto, že nebyla podepsaná její mistrovou. V zápisu z 3. ledna 1935 je sepsán případ jiné učednice „ ... spisy Kamily Kociánové z Vidonic, od okr. živ. školy zaslané, ve kterých výše jmenovaná je vyzvána by tuto školu navštěvovala a řiditelství uvádí důvody. Jelikož K. Kociánová nebyla v Pecce přijata do živ. pokr. školy, ač byla zde možnost, chyběl jí ten rok studia kterého se dožadovala okr. živ. škola v Nové Pace. Dotyčná však dostala za vyučenou, a byla dělnicí a návštěvou školy by pozbyla zaměstnání, které v krisi nynější pro soc. slabost nutno udržeti, a v tom smyslu podána okr. živ. škole správa a vyrozumění.“¹³¹

---

128 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo oděvních živností Pecka*, inv. č. 1058, kn. 3.

129 Jiří, BENDA, *Oděvní průmysl v českých zemích*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7*, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 14.

130 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo oděvních živností Pecka*, inv. č. 1058, kn. 3.

131 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo oděvních živností Pecka*, inv. č. 1058, kn. 3.

Nová nařízení z počátku 40. let, která se týkala slučování společenstev a zapříčinila odchod členů peckovského společenstva k Odbornému společenstvu krejčích v Nové Pace¹³² jsou samostatnou kapitolou. Již podle zápisu z února roku 1940 se místní krejčí chtěli odvolat k okresnímu úřadu v Nové Pace, Zemské jednotě a ministerstvu obchodu a vystoupit tak proti slučování s jinými společenstvy. „*Jelikož členové společenstva projevovali s rozhořčením odpor pro připojení krejčích k odbornému společenstvu v Nové Pace. Za prvé bychom nemohli pro vzdálenost nemohli schůze navštěvovati které by se pod pokutou museli navštěvovati a že by bylo mnoho obtíží s tím spojených pro tuto velkou vzdálenost města N. Paky.*“¹³³ Protest ihned sestavili a podali jej obratem. Další záznam, z výborové schůze konané o dva měsíce později přináší první odpověď na výše zmíněný protest a sice jeho zamítnutí zemskou jednotou. „*Zamítnuté toto naše odvolání bylo přijato s nelibostí a po rozhovoru členů výboru bylo usneseno a schváleno podati znovu odvolání k zemskému úřadu v Praze a k ministerstvu obchodu v Praze...*“¹³⁴ Ani druhé odvolání pro místní krejčí nedopadlo podle jejich představ. V posledním protokolu z června roku 1940 zapisovatel zaznamenává smíření členů společenstva s jejich přičleněním ke společenstvu v Nové Pace „*... jelikož další odpor proti zamítnutí by neměl významu a je nutno zaznamenati že nejni vůbec přípustný.*“¹³⁵ Společenstvo tedy odevzdalo svou agendu odbornému společenstvu krejčích v Nové Pace.

---

132 Zdeněk, VYSKOČIL, Alena, JURIGOVÁ, Radka, JANKŮ, *Společenstvo oděvních živností Pecka (1851) 1862 – 1942 (Inventář)*, 2016, s. 6.

133 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo oděvních živností Pecka*, inv. č. 1058, kn. 3.

134 *tamtéž*

135 SOKA Jičín, fond, *Společenstvo oděvních živností Pecka*, inv. č. 1058, kn. 3.

6 Textilní výroba na Semilsku

V Semilech i okolních vesnicích se na přelomu 19. a 20. století stavělo nepřeborné množství tkalcoven. Často se stávalo, že továrna stojící i několik kilometrů daleko od Semil v menším městě nebo vesnici, uváděla své hlavní sídlo právě v Semilech. Mnoho z těchto podniků bylo původně jiným podnikem, nejčastěji mlýnem. Firma Josefa Frymla v Sutici byla původně brusírnou na skleněné korálky a byla přebudována i přesto, že vyvážela do Egypta, Indie, evropského Turecka, Siamu nebo Malé Asie.¹³⁶ Ve většině podniků se soustředili na výrobu obyčejných rezných pláten z bavlny nebo ze lnu. Některé z nich ale pracovaly i s hedvábím a výjimečně i s vlnou, která se ovšem po roce 1920 musela dovážet a vůbec se nedostávala na domácí trh.¹³⁷ Zkázu většině podniků přinesl příchod německé armády a válečný vývoj po roce 1940.

6.1 Semily

V tomto městě se objevilo hned několik továren velkého, až světového významu. Firma, která na Semilsku působila mnoho desítek let, patřila Františku Schmittovi. Založil ji již v polovině 19. století a brzy vyvážel výrobky do mnoha zemí Evropy. Pro zrychlení výroby, a možná i na ochranu před záplavami, nechal v roce 1882 rozšířit koryto řeky Jizery a vystavět zde 4 vodní turbíny a v roce ještě 1900 silný parní stroj.¹³⁸ V nejbližším okolí přistavoval domy pro dělníky, obchod, restauraci a další. F. Remza hovoří o tomto komplexu doslova jako o „*Schmittově továrním*

---

¹³⁶ Státní okresní archiv v Semilech, fond, Sbirka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inventární číslo 130.

¹³⁷ Jiří, PROCHÁZKA, *K vývoji postavení textilního průmyslu v kapitalistického Československa v letech 1918 – 1938 zejména bavlnářského a vlnářského odvětví*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 5, Ústí nad Orlicí, 1984, s. 104.*

hradu a německém podhradí“.¹³⁹ V roce 1907 vyměňuje s městem Semily pozemky ležící v blízkosti jeho továrny za pozemky, které F. Schmitt vlastní přímo ve městě. Životní úroveň lidí, kteří zde pracují, je však nízká. Téměř 2000 dělníků dostává minimální mzdu, neustále pracují přes čas a jsou ohrožováni nemocemi. Akce, které dělnictvo podniká, zaznamenávají pouze menší úspěchy.¹⁴⁰ Ředitel firmy Herrmann se k dělníkům a dělnicím choval nevybíravě „...zacházel (s nimi) jako se svou bavlnou: vochloval je v domnění, že jsou jeho mrtvým zbožím, kterým možno smýkat, jak se mu ráčí.“¹⁴¹

Prosperující závody, které vyváží do celého světa, zastavuje v rozvoji až velká hospodářská krize. Schmittova továrna postupně rozprodává své nemovitosti. Tkalcovnu v Semilech odkoupilo město a od něj ji dostala do pronájmu firma Drábek a spol., zbytek je prodán v roce 1940.¹⁴² V následujících válečných letech bylo vystěhováno na 90 % textilních strojů a značná část továrny byla adaptována pro válečnou výrobu. Podniku tak vznikly válečné ztráty ve výši 34,6 mil. Kč¹⁴³ Přes konkurenci jako byly Schmittovy podniky, se na severním okraji Semil rozhodl vybudovat továrnu i Vincenc Melich a Petr Skrbek. Melich měl s prací v

---

138 Milena, LENDEROVÁ, Vladimír, LESÁK, *Počátky a první etapa hnutí textilního dělnictva na Semilsku*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 12, Ústí nad Orlicí, 1987, s. 21.*

139 SOKA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

140 Milena, LENDEROVÁ, Vladimír, LESÁK, *Počátky a první etapa hnutí textilního dělnictva na Semilsku*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 12, Ústí nad Orlicí, 1987, s. 21.*

141 SOKA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

142 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Žehušice, 2004, s. 163.*

143 *tamtéž* s. 163.

textilním průmyslu již rozsáhlé zkušenosti, Skrbek byl hostinským a poskytl první prostory na výrobu zástěr. To ani jednomu z nich nestačilo a tak začátkem 90. let 19. století koupili pozemky a postavili malou tkalcovnu na protějším břehu řeky Jizery v Podmoklicích. Již z počátku 20. století továrnu zvětšili a přistavěli šlichtovnu, sukárnu a snovárnu. Ihned po tomto rozšíření se změnil společník V. Melicha, Petr Skrbek svůj díl prodal ve prospěch syna svého kolegy Jindřicha Melicha.¹⁴⁴ Ten se o několik let později stal jediným majitelem. Tovární budova se rozrostla na celý areál, jenž měl přes 600 stavů a patřily k němu moderní přádelna a dělnické domky. Byla prodána dva roky před pomyslným vrcholem hospodářské konjunktury v Čechách, v roce 1926. V tomto příznivém období se dostala do vlastnictví Ladislavu Bednářovi, který díky své pílí slaví úspěchy. Od roku 1928 podnik rozšiřoval, renovoval pracovní stroje a přikupoval nové. Moderně zpracovávat textilie se mu, na rozdíl od jiných podniků, povedlo udržet i v letech krize. Přestože byl nucen uzavřít tkalcovnu, v nově dostavěných částech, konkrétně v přípravně, barevně a apretovně¹⁴⁵ se pracovalo dál a to dokonce ve zdvojených směnách.¹⁴⁶ Dostala se do rukou zbrojního podniku Zittwerke.

Zajímavým způsobem do textilní výroby v Semilech zasáhl Josef Prokop. V malé tkalcovně v Podmoklicích, která byla vystavěna v roce 1892, se během necelých deseti let vystřídali 3 majitelé. Když se dostala do rukou bratrů Josefa a Bohumila Prokopových, vytvářely se v ní ozdoby do rakví. Sám Prokop pro podporu prodeje

---

144 SOKA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

145 Apretovna – úpravna délkových textilií. Zde jsou na látku nanášeny speciální vrstvy díky kterým získává vylepšené vlastnosti.

146 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 164.

v Podmoklicích zřídil zároveň výrobnu rakví, která fungovala i po jeho smrti v roce 1902.¹⁴⁷ Malou tkalcovnu nakonec odkoupil PhDr. Josef Horák.

6.2 Benešov u Semil

V této 3 kilometry od Semil vzdálené vesnici si zaslouží pozornost osoba Františka Matouše. Tomuto muži je přisuzováno prvenství v účasti na české velkopřemyslové výrobě v oblasti severovýchodních Čech. Také je díky svému studiu symbolicky propojen s Jičínem, jelikož dva roky studoval na tamním gymnáziu.

Začínal jako obchodník s lněným a jetelovým semínkem. Když se objevila silná konkurence, plánoval výstavbu mlýna u Jičina.¹⁴⁸ Volba místa pro textilní továrnu v Benešově u Semil přišla až s výstavbou nové silnice podle Jizery.¹⁴⁹ Původně zde vystavěl pouze malou továrnu, která v roce 1901 vyhořela. Zničenou budovu přestavil a původních 1000 vřeten rozšířil na 2500. Během 7 let navýšil počet vřeten desetkrát. Zaměstnával 500 dělníků.¹⁵⁰ Přestože neměl na začátku své kariéry s textilní výrobou žádné zkušenosti, pustil se i do výstavby dalších továren. Spolupracoval s Vilémem Kremličkou, který stavěl v Lázních Běláhradě závod pro 700 stavů.¹⁵¹ Posléze ovšem na tuto spolupráci rezignoval a továrna dostala název: V. Kremlička a syn mechanická tkalcovna Lázně Běláhrad.

---

147 SOkA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

148 SOkA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

149 *tamtéž*

150 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 167.

151 *tamtéž* s. 167.

Obchodním zástupcem firmy byl Josef Goldschmidt.¹⁵² Zprávy o Františku Matoušovi jsou protichůdné. V jedné z nich působí jako člověk, který se na rozdíl od jiných továrníků osobně zajímal o výrobu a chodil mezi své zaměstnance, „*Na starého pána, který svým vzezřením připomínal starého Forda, vzpomínali rádi i ti, jimž jako mladistvým dělníkům uštědřil sem tam nějaký ten pohlavek, když usnuli u práce.*“¹⁵³ Oproti tomu V. Votoček píše o množství stávek, které organizovalo dělnictvo z jeho továren na počátku 20. století. „*Za devítidenní stávkou v roce 1906 snažil se továrník Matouš řešit situaci povoláním stávkokazů, zejména ze svého závodu v Heřmanově Městci. Stávkujícím dělníkům v Benešově dal výpověď z továrních bytů a semilskému advokátovi dr. Zemanovi (Antalu Staškovi), který převzal obhajobu stávkujících, dalo hodně práce, aby takové svévoli zabránil.*“¹⁵⁴ Stávka z roku 1911 se stala první a největší v dlouhé řadě stávek v této oblasti.¹⁵⁵ Tyto rozpory v přístupu k zaměstnancům mohou být ovlivněny tím, že již od počátku 20. století pomáhal Matoušovi jeho zeť PhDr. Josef Horák. Ten podnik v roce 1922 přebral definitivně. Horák byl vystudovaný učitel a také oceňovaný jazykovědec, bohužel již ne tak dobrý podnikatel. Od svého tchána se během let něco přiučil a tak i on získal vlastní tkalcovnu na bavlněné zboží v Heřmanově Městci a časem i další ve Františkově u Zbiroha nebo v Příkrém u Semil. Také investoval v zahraničí a to do rakouské „Rauscher & Co. Verbandstoff-Fabrik“ a do nově vznikající tkalcovny na bavlněné zboží v Jugoslávii. V knize *Z kraje Cidliny k Horní Jizeře* je spolu s Jaroslavem Křížem

152 SOkA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

153 *tamtéž*

154 Václav, VOTOČEK, *První česká textilka na Jizeře*, in: *Sto let závodu Kolora*, sv. 11, Semily, 1982, s. 6.

155 *tamtéž*, s. 6.

zmiňován ve spojitosti s výrobou hospodářských strojů – především strojů na výrobu žakárových tkanin.¹⁵⁶ Během první světové války kupuje ve Studenci i statek se zámkem.¹⁵⁷ Tyto investice navyšovaly zadlužení firmy, které již v roce 1922 přesahovalo 5 miliónů Kč.¹⁵⁸ Závody, které fungovaly přes 30 let, musely být po dopadu velké hospodářské krize a přičiněním samotného Horáka prodány v konkurzu, a to včetně rozsáhlého majetku, který k nim patřil. Odkoupily je Mautnerovy textilní závody se sídlem v Praze.¹⁵⁹ Během druhé světové války byly závody, stejně jako jiné podniky, využívány pro válečnou výrobu.

V Benešově u Semil stavěl mezi lety 1894 – 1897 další textilku i Josef Václav Hybler. Toto místo zvané „*Hradišřata*“ si vybral nejprve pro jeho nízkou cenu, ale také pro dostupnost vodního pohonu. Nejprve financoval výstavbu jezu. Ušetřené peníze z ceny pozemku ovšem musel investovat do zpevnění jeho nestabilního podloží.¹⁶⁰ V této době byl již v Semilech dobře zavedeným podnikatelem s velkým obchodem na náměstí a majitelem hotelu Slavie v Podmoklicích.¹⁶¹ Pro obchod v textilním odvětví měl základní průpravu z doby, kdy pomáhal otci provazníkovi prodávat len.¹⁶² Do 20. století jeho továrna vstupovala s výkonem 5

---

156 *Z kraje Cidlina k Horní Jizeře*, Jičín 1941, s. 110.

157 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 167.

158 Václav, VOTOČEK, *První česká textilka na Jizeře*, in: *Sto let závodu Kolora*, sv. 11, Semily, 1982, s. 7.

159 *tamtéž*, s. 167.

160 SOKA Semily, f. Sbírká rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

161 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 168.

162 Jaroslav, PREISS, *Český průmysl textilní slovem i obrazem*, Praha, 1909.

000 vřeten a tento stav byl zvyšován průměrně o 1000 vřeten za rok. Také se začal soustředit na práci s přízí jemnou a odpadovou.¹⁶³ J.V. Hybler měl několik synů, kteří mu pomáhali s řízením celého podniku. Každý z nich vedl určitou jeho část. Např: Václav se stal ředitelem, Julius se staral o administrativní záležitosti, Břetislav s Otakarem se podělili o vedení přádelny a tkalcovny.¹⁶⁴ Díky nim si v roce 1906 dovolil přikoupit bývalý cukrovar poblíž Mnichova Hradiště a přestavěl jej na svou tkalcovskou pobočku.

6.3 Rybnice u Semil

Proti proudu řeky Jizery za Benešovem stála další mechanická tkalcovna, kterou vlastnili bratři Bohumil, František a Josef Hamáčkoví. Firma pracovala s necelými 200 stavy, ale její kvalitní zboží, bylo podle Jaroslava Preisse vyhlášené v celém Rakousko-Uhersku. Bratři Hamáčkové zaměstnávali obchodního zástupce ve Vídni. Obliba této firmy spočívala především v možnosti odebírat zboží nejen ve velkém, ale i v malém množství.¹⁶⁵ Vyráběly se zde „*Semilské véby*“¹⁶⁶, damašky, kanafasy, sypkoviny, prostěradla, ručníky, kapesníky a podobné tkaniny vhodné především k použití do domácnosti. Tkalcovna prosperovala i díky tomu, že jeden z bratrů měl patřičné vzdělání pro tento druh podnikání.¹⁶⁷ Závod postihl v roce

---

163 SOkA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

164 *tamtéž*

165 Jaroslav, PREISS, *Český průmysl textilní slovem i obrazem*, Praha, 1909.

166 SOkA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

Véba – látka z bavlny nebo lnu, tkaná v plátnové vazbě z množství jemnějších vláken.

167 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 168.

1914 velký požár, po kterém firma ukončila svou činnost a bratři Hamáčkové ji prodali. Nový majitel provedl rekonstrukci a zaměřil ji na zpracování konopí a juty.¹⁶⁸

6.4 Háje nad Jizerou

V této obci bylo na začátku 80. let 19. století vystavěno bělidlo, které vlastnil František Gerl. S podnikáním v oboru měl již zkušenosti načerpané prací pro jiné firmy ve Vrchlabí a v Jablonci nad Jizerou.¹⁶⁹ Do nového století bělidlo vstoupilo již pod vedením zakladatelova syna Alvin Gerla. Ten přistavil barevnu a další úpravny látek. Firmu vede poctivě a s péčí a netoleruje žádnou zahálku. Závod dostal státní stříbrnou medaili a povolení užívat ve znaku a na pečetidlo císařského orla.¹⁷⁰ Během první světové války závod jako takový sice neběžel ale práci pro zaměstnance našel Alvin Gerl jinde. V roce 1923 přikoupil mechanickou tkalcovnu s bělidlem, barevnou a mandlem ve Víchové nad Jizerou.¹⁷¹ Ani kvůli světové ekonomické krizi se firma nezhroutila, na rozdíl od jiným, které krachovaly. Během druhé světové války vedla firmu již třetí generace Gerlů. V podniku nebyla zavedena válečná výroba a stále se v něm zpracovávaly textilie, i když jen v omezené míře.¹⁷²

---

168 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 168.

169 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 169.

170 SOkA Semily, f. Sbirka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

171 Michal, JAKL, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*, Žehušice, 2004, s. 142.

172 *tamtéž* s. 170.

6.5 Bořkov, Slaná, Sutice

Tyto tři lokality stojí v těsné blízkosti Semil. V každé z nich se objevila alespoň šlichtovna, barvírna nebo malá tkalcovna (do 100 stavů) nebo i větší tkalcovna (kolem 300 stavů).

V Suticích se nacházela tkalcovna Josefa Frymla, původně brusírna skleněných korálek, která ovšem neměla dlouhého trvání. Jelikož korálkářství bylo tehdy v úpadku, byla přebudována. Po dvou letech práce na několika desítkách stavech „...závod šťastně vyhořel, jak bývalo tehdy zvykem...“¹⁷³

---

173 SOKA Semily, f. Sběrka rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

7 Spolupráce oděvních společenstev na Jičínsku a semilských

výrobců textilií

Dokladů o spolupráci mezi oděvními společenstvy a semilskými výrobci jsem v archivech našla jen velice málo. Jednalo se především o přidělové lístky na výdej materiálu a saldokonta odběratelů. Tyto informace pochází z 40. let 20. století, většina až z jejich druhé poloviny. Záznamy z předchozích let jsem bohužel nenacházela.

Mezi odběrateli od J.V. Hyblera, pocházejícími z Jičína, se objevuje Josef Šír, který tam měl založené konto mezi dubnem 1943 – květnem 1944 a jeho odběry se pohybovaly kolem 300 K.¹⁷⁴ Mezi větší odběratele z jičínské oblasti patřila výrobní prádla „VAKA“ bratří Vagenknechtů z Nové Paky. Jejich odběry jsou datovány od března 1943 a začínají na „skromných“ 592 K. V roce 1945 se objednávky firmy VAKA více než zdvojnásobují (1330,70 K) a v následujících letech odběry přesáhnou i částku 5 000 K.¹⁷⁵ Bohužel se z těchto pouze číselných záznamů nedá vyčíst, o jaký materiál šlo. Této firmě na výrobu prádla se podle velikosti jejich dodávek viditelně dařilo, přestože v Nové Pace bylo několik dalších, stejně zaměřených výroben. Například František Vojtíšek či Josef Verner, kteří odebírali od J.V. Hyblera z Benešova u Semil také materiál, a to od února

---

174 SOA Zámorsk, fond, Sdružený inventář archivních fondů do znárodnění národního podniku – Kolora, inv. č. 941, *J.V. Hybler – přádelna Benešov u Semil*, kn. č. 26.

175 SOA Zámorsk, fond, Sdružený inventář archivních fondů do znárodnění národního podniku – Kolora, inv. č. 941, *J.V. Hybler – přádelna Benešov u Semil*, nad. 1546, kn. č. 28.

1943 do prosince 1947. Vernerova maximální objednávka, zanesená v záznamech ve sloupci „má dáti“ činila 2203,60 K.^{176 177}

Přímo v Semilech sídlila také firma Ladislava Bednáře, jeho pravidelnými zákazníky se 27. února roku 1943 stali i bratři Samkové z Jičína. Jejich první pohledávka činila 372, 00 K. Další materiál objednávali průměrně třikrát až čtyřikrát ročně po další tři roky¹⁷⁸. Z dodavatelů, kteří žili v Jičínské oblasti to byl například E. Ryba, z Jičína nebo Richter a spol. z Hořic. Oba byli dodavatelé především krejčovských příprav¹⁷⁹.

V Jičínském tisku se navíc objevují i reklamy vzdálenějších firem jako například „Prací látky se značkou SOCHOR na okraji jsou levné, trvanlivé a jejich barvy se nehnou v prádle na slunci ani v potu.“¹⁸⁰

Závěr

Jak dosvědčují především archivní záznamy, život v společenstvech oděvních živností kvetl jak po pracovní, tak po soukromé stránce. Vnitřní spolupráce jejich členů fungovala dlouhé roky i přes dvě světové války a mnohá nařízení z vyšších míst, která se jim snažila práci zjednodušit či ztížit. Stejně jako společenstva prospívaly i továrny rozesté po celém Semilsku.

---

176 SOA Zámorsk, fond, Sdružený inventář archivních fondů do znárodnění národního podniku – Kolora, inv. č. 941, *J.V. Hybler – přádelna Benešov u Semil*, nad. 1546, kn. č. 28.

177 Mezi saldokonty Hyblerových odběratelů mne ovšem nejvíce zaujaly pohledávky pro Všeobecnou veřejnou okresní nemocnici Jičín.

178 SOA Zámorsk, fond, Sdružený inventář archivních fondů do znárodnění národního podniku – Kolora, inv. č. 941, *J.V. Hybler – přádelna Benešov u Semil*, nad. 1538, kn. č. 19.

179 SOKA Jičín, fond, Společenstvo krejčích Hořice inv. č. 2351, kart. 2.

180 SOKA Jičín, fond, AM Jičín, kart. 457 inv. č. 1971.

O spolupráci oděvních živností na Jičínsku a textilního průmyslu na Semilsku svědčí především písemné záznamy z 40. let 20. stol. Nicméně si myslím, že tato spolupráce probíhala již mnoho let před tímto obdobím. Za účel této komunikace bych označila především logistickou dostupnost na trase Semily – Jičín.

Druhá světová válka textilnictví v oblasti omezila. Následné změny po roce 1948 jej oslabily taktéž. Během komunistické éry se v oblasti udrželo jen několik s textilnictvím spjatých podniků. Vznikly, ze znárodněných firem, jako například Kolora Semily, jiné byly vytvořeny zcela nově, například výrobní družstvo VKUS Jičín.

Po roce 1989 bylo textilnictví na Jičínsku a Semilsku opět oslabeno.

Po roce 2010 naštěstí opět stoupá poptávka po domácích produktech, a tak se se mohou ke slovu znovu hlásit krejčí, švadleny a menší výrobní látek a konfekce, k nimž patří například výše zmíněný VKUS.

Soupis pramenů a literatury

Prameny

SOA Zámorsk, fond, *Sdružený inventář archivních fondů do znárodnění národního podniku – Kolora*, inv. č. 941.

SOkA Jičín, fond, AM Jičín, kart. 457 inv. č. 1971.

SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Hořice*, inv. č. 2351.

SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Jičín*, inv. č. 268.

SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Libáň*, inv. č. 256.

SOkA Jičín, fond, *Společenstvo krejčích Sobotka*, inv. č. 1207.

SOkA Jičín, fond, *Společenstvo oděvních živností Hořice*, inv. č. 785.

SOkA Jičín, fond, *Společenstvo oděvních živností Pecka*, inv. č. 1058.

SOkA Semily, fond, Sbírká rukopisů, *REMZA František, Rozvoj textilního průmyslu na Semilsku*, inv. č. 130.

SOkA Jičín, *Přílohy ke kronice Jičina*, vzorky textilií 1925, kart. 174.

Literatura

BAŘINA, Miloslav, a kol., *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku, Žehušice*, 2002.

BENDA, Jiří, *Oděvní průmysl v českých zemích I.*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 7, supplementum 2*, Ústí nad Orlicí, 1984.

DANIELIS, Jan, *Co říkají některé statistiky k problematice vývoje textilní a oděvní výroby v období československé buržoazní republiky*, in: *Z dějin textilu studie a materiály sv. 2*, Ústí nad Orlicí, 1983.

- FAJSTAUEROVÁ, Hana, *Hospodářský život a rozvoj průmyslu a živnosti na Jičínsku od druhé poloviny 19. Století do roku 1948*, in: Východočeský sborník historický 11, 2002.
- FRANCEK, Jindřich, *Dějiny Jičína*, Praha 2010.
- GERŠLOVÁ, Jana, *Dějiny moderního podnikání*, Praha, 2012.
- GERŠLOVÁ, Jana, SEKANINA, Milan, *Lexikon našich hospodářských dějin*, Praha 2003.
- JAKL, Michal, *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Žehušice*, 2004.
- JANKŮ, Radka, *Společenstvo krejčích Hořice (1838) 1860 – 1949 (1952) (Inventář)*, Jičín, 2016.
- JANKŮ, Radka, *Společenstvo krejčích Libáň (1841) 1861 - 1946 (Inventář)*, 2016.
- JILEMNICKÝ, Alois, *Podhorští tkalci, listy z hořické kroniky*, Hořice, 1970.
- LENDEROVÁ, Milena, LESÁK, Vladimír, *Počátky a první etapa hnutí textilního dělnictva na Semilsku*, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 12, Ústí nad Orlicí, 1987.
- MORÁVKOVÁ, Lucie, JANKŮ, Radka, *Společenstvo krejčích Jičín (1913) 1920 – 1949 (1951)(Inventář)*, Jičín 2015.
- MORÁVKOVÁ, Lucie, JANKŮ, Radka, *Společenstvo krejčích Sobotka 1861 – 1946 (Inventář)*, Jičín, 2015.
- NOVOTNÝ, Jiří, *Americké bavlnářské úvěry z roku 1919 a československý bavlnářský průmysl*, in: Z dějin textilu studie a materiály sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1982.

PÁVEK, Miloslav, *Bavlnářský průmysl v Českých zemích do první světové války*, in: *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 7, Ústí nad Orlicí, 1984.

PÁVEK, Miloslav, *Jutařská výroba do konce 2 světové války*, in: *Lnářský průmysl* sv. 2, Trutnov, 1984.

PREISS, Jaroslav, *Český průmysl textilní slovem i obrazem*, Praha, 1909.

PROCHÁZKA, Jiří, *K vývoji postavení textilního průmyslu v kapitalistického Československa v letech 1918 – 1938 zejména bavlnářského a vlnářského odvětví*, in: *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 5, Ústí nad Orlicí, 1984.

SLÁDEK, Zdeněk, *Styky československého textilního průmyslu se SSSR v meziválečném období (1918 – 1938)*, in: *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1984.

SOLÍK, Zdeněk, *Vývoj struktury a organizace bavlněného průmyslu v letech 1945 – 1980*, in: *Z dějin textilu studie a materiály* sv. 3, Ústí nad Orlicí, 1985.

VYSKOČIL, Zdeněk, JURIGOVÁ, Alena, JANKŮ, Radka, *Společenstvo oděvních živností Pecka (1851) 1862 – 1942 (Inventář)*, 2016.

VYSKOČIL, Zdeněk, *Společenstvo oděvních živností Hořice 1884 – 1942 (Inventář)*, Jičín, 2016.

Z kraje Cidliny k Horní Jizeře, Jičín, 1941.